

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HÂKİMLER VE SAVCILAR İÇİN MESLEK İÇİ EĞİTİM SETİ

Hakaret Suçlarına Bakan Ceza Hâkimleri ve Savcılara Yönelik Eğitici Modül Yönlendirmeleri El Kitabı

TÜRK YARGISININ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KONUSUNDA KAPASİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

AVRUPA BİRLİĞİ - AVRUPA KONSEYİ ORTAK PROJESİ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

STRENGTHENING THE CAPACITY OF THE TURKISH JUDICIARY ON FREEDOM OF EXPRESSION

EUROPEAN UNION – COUNCIL OF EUROPE JOINT PROJECT

2	MODÜL 1: GİRİŞ
4	Birinci Adım: Tanışma
5	İkinci Adım: Sorunsallaştırma
5	Üçüncü Adım: Hakaret Nedir?
8	MODÜL 2: HAKARET SUÇU İLE İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI STANDARTLAR
11	Birinci Adım: Uluslararası Standartlar
13	İkinci Adım: Türk Mevzuatında Hakaret Suçları
14	Üçüncü Adım: AİHS ve Türkiye Karşılaştırması
18	MODÜL 3: İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KAPSAMI
20	Birinci Adım: İfade Nedir?
21	İkinci Adım: İfade Özgürlüğünün Unsurları
23	Üçüncü Adım: İfade Özgürlüğünün Korunmasında Hâkimlerin Rolü
26	MODÜL 4: İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASININ KOŞULLARI
30	Birinci Adım: İfade Özgürlüğünün Nispi Bir Hak Olması
31	İkinci Adım: Üç Aşamalı Test
37	Üçüncü Adım: Üç Aşamalı Testin Uygulanması
39	Dördüncü Adım: Hakaret Bağlamında Orantılılık ve Ölçülülük Testinin Uygulanması
41	Beşinci Adım: Özel Hayatın Korunması ve İfade Özgürlüğü Arasında Adil Dengenin Kurulması
52	MODÜL 5: GEREKÇELİ KARAR OLUŞTURULMASI
55	Birinci Adım: Hazırlık
57	İkinci Adım: Gerekçeli Kararın Oluşturulması
58	Üçüncü Adım: Kapanış

MODÜL 1 GİRİŞ

SÜRE

90 dakika

TEMEL
KONULAR

- Proje hakkında bilgilenme
- Eğiticileri ve katılımcıları tanıma
- Beklentileri paylaşma
- Sorunsallaştırma

ÖĞRENME
HEDEFLERİ

- Bu oturum sonunda katılımcılar;
- Eğitim seminerinin genel çerçevesi,
  - İfade özgürlüğü ve hakaret konularındaki sorunlu alanlar,
  - Teorik bilginin uygulamaya nasıl yansıdığı / yansıması gerektiği hakkında bilgi ve fikir sahibi olacaktır.

YÖNTEM

- Katılımcılara gösterilen ısınma alıştırmaları
- AİHS ihlallerine dair istatistikler
- Grup tartışması
- İfadeler üzerine görüş geliştirme tartışması

ISINMA
ALİŞTIRMALARI

- Birçok ısınma çalışması mümkündür:
- Eğiticilerin Proje ve kendileri hakkında kısa bilgi vermeleri
  - Katılımcıların kendilerini kısaca tanıtmaları
  - Katılımcıların beklentilerini açıklaması

ÖNCE DEN
GÖNDERİLECEK
MATERYALLER

- Okuma listesi
- AİHM ve ulusal kararlardan özetler
- Makalelerden alıntılar

MODÜL SIRASINDA KULLANILACAK MATERYALLER

Eğiticiler:

- Slayt sunumları
- Okuma parçaları (referanslar)
- Akademik yazılardan alıntılar
- Eğitim öncesi değerlendirme anketi

Katılımcılar:

- Ulusal mevzuattan alıntılar
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve AİHM kararlarından özetler

OKUMA LİSTESİ (kaynakça)

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz. <http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr/pdf/kilavuz.pdf>
- O. Doğru-A.Nalbant. *İHAS Açıklama ve Önemli Kararlar Cilt 2 (İfade Özgürlüğü)*. <http://www.insanhaklarihukuku.com/wp-content/uploads/2016/03/İfade-Özgürlüğü.pdf>
- Thomas Hammarberg. "Avrupa'da medya özgürlüğü ve insan hakları". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 31-46.
- Päivi Hirvelä. "Medya Çalışanları ve Hakaret Cezaları". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 139-50.
- *İfade Özgürlüğü Tematik Proje Broşürü*.

ARAÇLAR

- Projeksiyon cihazı
- Kâğıtlı tahta
- Tahta kalemleri
- Not kâğıtları

DEĞERLENDİRME

Katılımcılar tarafından isim verilmeden doldurulacak eğitim öncesi değerlendirme anketi

MODÜL 1 GİRİŞ

BİRİNCİ ADIM – TANIŞMA

Isınma Alıştırması

Ayrılan süre: 30 dakika

-Tanışma (20 dakika)

Eğiticiler eğitime başlamadan önce, eğitim öncesi değerlendirme formlarının katılımcılar tarafından doldurulup teslim edildiğinden emin olmalıdırlar.¹

Eğiticiler kendilerini tanıtarak eğitimin açılışını yapar ve Proje'nin hedeflerini belirtirler. Proje web sitesini gösterirler.² Ayrıca Türkçe HUDOC sayfasından birçok AİHM kararına Türkçe olarak ulaşabilecekleri konusunda katılımcılara bilgi verirler.³ Daha sonra her bir katılımcının ismini, kurumunu ve görevini sorar ve kendilerini tanıtmalarını isterler. Tanışma bölümüne ayrılan süre, grubun büyüklüğüne göre ayarlanabilir.

-Beklentiler (10 dakika)

Tanışma bölümünün hemen akabinde eğiticilerden biri, söz almak isteyen katılımcılara beklentilerini sorarken diğer eğitici, söylenenleri kâğıtlı tahtaya not eder. Soruları yönelten eğitici, katılımcılarca ifade edilen hususların eğitim programında öngörölmüş hedeflere / çıktılara uygun olanlarını "Şöyle de diyebilir miyiz?" diye sorarak yeniden formüle eder.

Eğer katılımcılar eğitim programında öngörölmüş hedeflerden / çıktılardan bazılarını söylememişlerse bunlar ayrıca hatırlatılır ve katılımcıların onayı alındıktan sonra bunlar da tahtaya eklenir. Bunun için eğiticiler, "Eğiticiler İçin Yöntem El Kitabı"nın "Eğitimin Amacı, Hedefleri ve Öğrenme Çıktıları" kısmını önceden gözden geçirmelidir.

Bu aşama tamamlandıktan sonra, tahtadaki kâğıt koparılarak duvarda uygun bir yere eğiticilerden biri tarafından yapıştırılır. Bu esnada, -eğitim çalışmasının sonunda, değerlendirme yapılırken- bu beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmediği konusuna tekrar geri dönüleceği eğiticiler tarafından belirtilir.

Eğiticiler -gerek duyarlarsa- eğitim çalışması sırasında özellikle uyulması beklenen kurallarla ilgili katılımcıların bir söyleyeceği olup olmadığını da sorabilir.

¹ Eğitim Materyali No. 1

² Bk. <http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr/>

³ Bk. [http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur#{)

İKİNCİ ADIM – SORUNSALLAŞTIRMA

Büyük Grup Tartışması

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler soruşturma, mahkûmiyet ve AİHM istatistikleri slaytlarını katılımcılara gösterir.⁴ Bu bilgileri gösterdikten sonra katılımcılara bu durumun nedenlerini sorar. İstatistiklerin yüksek olması nelerden kaynaklanabilir? Mevcut yasalardan mı yoksa uygulamadan mı veya eğitim ve bilgi eksikliğinden mi?

Tartışma sırasında eğiticiler, diğer ülkelerin AİHM nezdindeki istatistiklerini göstererek başka ülkelerden örnekler verebilir.

Tartışmanın özet kısmında eğiticiler bu istatistiklerin, başta eğitimin konusu olan ifade özgürlüğü ve hakaret bağlamında çatışan hakların arasında denge kurulması olmak üzere, eğitim boyunca değinilecek olan alanların belirlenmesi amacıyla gösterildiğinin altını çizmelidir.

Bu eğitimde yönlendirmeli tartışma tekniği kullanılacaktır; dolayısıyla eğitici, tartışmaları ve katılımcıların verdiği cevapları dikkatlice dinlemelidir. Eğitim süresince eğiticiler tek taraflı konu anlatımından kaçınmalı, bütün konular tartışma şeklinde ele alınmalı ve eğiticiler de AİHM içtihadından bilgiler sunarak katkıda bulunmalıdır. Ayrıca ulusal içtihatlarla da değinilerek tartışmalara zenginlik katılabilir.

⁴İstatistiklerle İfade Özgürlüğü” Slaytları

ÜÇÜNCÜ ADIM – HAKARET NEDİR?

İfadeler Üzerine Tartışma

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler, katılımcılara, birtakım ifadeler dağıtılacağını⁵ ve sonra bu ifadeler hakkındaki görüşlerinin sorulacağını açıklar. Eğiticiler, katılımcılara üzerinde tahrik edici ifadeler yazılı küçük kartlar verir (Söz konusu ifadeler eğitici tarafından basılacaktır).

⁵Eğitim Materyali No. 2.

Hakaret ile ilgili görüş ifadeleri

I. Hakaret konusunda:

(i) "Sen emir köpeği misin, senin çirkin suratını görmek istemiyorum." ifadesi hakaret olarak sayılmamalıdır.

"Sen emir köpeği misin, senin çirkin suratını görmek istemiyorum." – Ancak Yargıtay bu ifadeyi hakaret saymıştır (Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11 Şubat 2014 tarihli Kararı, E. 2013/4-521, K. 2014/54).

(ii) "Bence bir insan eleştirilerini çirkin bir dil kullanmadan dile getirebilir." diyen bir hâkim, bir sanığı hakaretten suçlu bulma yetkisine sahiptir.

Bir hâkim karar verirken kendi kişisel değerlerine ne ölçüde dayanabilir? Bu değerler kanunun lafzı ve ruhu ile çatıştığında nasıl hareket etmelidir?

II. Ağır eleştiri konusunda:

(iii) Üst düzey siyasetçilere hitaben kullanılan "Kırmızıyı görünce saldırıyor demek. Möölletvekili." ifadesi hakaret sayılmamalıdır.

Yerel mahkemeler ve Yargıtay, üst düzey siyasetçilere hitaben kullanılan "Kırmızıyı görünce saldırıyor demek. Möölletvekili." ifadesini hakaret saymıştır. Anayasa Mahkemesi ise bunu hakaret olarak görmemiş ve yeniden yargılamaya hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi bu ifadelerin içinde geçtiği yazının bütünüyle birlikte ve bunların söylendikleri bağlamdan kopartılmaksızın, ifade ve basın özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine kanaat getirmiştir (Anayasa Mahkemesinin 4 Haziran 2015 tarihli Kararı, Başvuru No. 2014/12151).

(iv) Üst düzey bir siyasetçinin kafasını bir köpek bedeni üzerine yerleştirerek yapılan kolaj hakaret sayılmamalı ve ağır siyasi eleştiri olarak görülmelidir.

Üst düzey bir siyasetçinin kafasını bir köpek bedeni üzerine yerleştirerek kolaj yapmak – Yargıtay bunu siyasi eleştiri saymaktadır (Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 25 Mayıs 2009 tarihli Kararı, 2009/10444 E. ve 2009/10167 K. sayılı).

III. Nefret söylemi konusunda:

(v) Eş cinseller tarafından kurulmuş bir derneğe ithafen "sapkınların derneği" ifadesinin kullanılması nefret söylemi sayılmalıdır.

“Kaos GL isimli sapkınların derneğinin de avukatlığını yürüten...” – Anayasa Mahkemesi şeref ve itibara saygı hakkına yönelik bir ihlal bulunmadığına hükmetmiştir (Anayasa Mahkemesi Başvuru No. 2013/5356).

Karşı oyda şu ifadelere yer verilmiştir: “Farklı cinsel eğilimleri olan kişilere karşı toplumda egemen olan ayrımcılık, dışlayıcılık ve nefretin önlenmesinin, devletin pozitif yükümlülükleri arasında olduğunda tereddüt bulunmamaktadır.” ve “somut olayda, kişisel haklar ile [...] arasında denge”.

(vi) Üst düzey bir siyasetçinin ülkesine gelen yabancıları kastederek “Belçika’nın İslamlaştırılmasına karşı çık.”, “Entegrasyon politikası kandırmacasına dur de.” ve “Avrupalı olmayan işsizleri evlerine geri yolla.” şeklindeki ifadeleri nefret söylemi sayılmaktadır.

“Belçika’nın İslamlaştırılmasına karşı çık.”, “Entegrasyon politikası kandırmacasına dur de.”, “Avrupalı olmayan işsizleri evlerine geri yolla.” – AİHM bu ifadelerin yabancılara karşı açıkça güvensizlik, inkâr ve hatta nefret uyandırabilecek bir nitelik taşıdığını dile getirmektedir (AİHM’nin 16 Temmuz 2009 tarihli Féret / Belçika Kararı, Başvuru No. 15615/07).

Katılımcılar bu ifadeleri okuduktan sonra, eğitici, ellerindeki kâğıtlarda yazan ifadelere katılıp katılmadıklarını sorar ve bu konudaki yorumlarını alır.

Eğiticilerin, katılımcıların her bir yorumuna cevap vermesine gerek yoktur. Özellikle tartışmalı bir yorum yapıldığında doğrudan cevap vermek veya “Hayır, bu söylediğiniz yanlış.” demekten kaçınmalıdırlar. Bunun yerine diğer katılımcıların bu konuda ne düşündüğünü sorabilirler.

Görüş geliştirme çalışması ile ilgili daha ayrıntılı bilgi almak için eğiticiler, “Eğiticiler İçin Yöntem El Kitabı”nın “Bazı İnteraktif Teknik ve Yöntemler” bölümünde yapılan açıklamalara başvurabilirler.

MODÜL 2 HAKARET SUÇU İLE İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI STANDARTLAR

SÜRE

60 dakika

TEMEL
KONULAR

- Hakaret ile ilgili uluslararası normatif çerçeve (kişinin itibarını koruma hakkı)
- Ulusal mevzuatta hakaret suçu ile ilgili hükümler
- "Caydırıcı etki" kavramı
- İfadenin muhatabına göre farklı şekilde korunan gruplar (sıradan kişiler, kamuya mal olmuş kişiler, üst düzey devlet görevlileri, siyasetçiler vb.)

ÖĞRENME
HEDEFLERİ

- Bu oturum sonunda katılımcılar;
- Hakaret davalarında ortaya çıkması muhtemel tezleri AIHM standartları çerçevesinde kavramış,
  - Ceza hukukunda hakarete ilişkin hükümler ve içtihatlar konusunda farkındalığını arttırmış,
  - Belli gruplara karşı (örneğin, siyasetçiler, sıradan insanlar, kamuya mal olmuş kişiler, hâkimler vb.) hakaretimiz ifadelerine konulacak sınırlamaların kapsamını öğrenmiş,
  - "Caydırıcı etki" mefhumunu kavramış olacaktır.

YÖNTEM

- Beyin fırtınası
- Büyük grup tartışması

ÖNCEDEN
GÖNDERİLECEK
MATERYALLER

- Okuma listesi
- Örnek olay
- Seçilmiş AIHM karar özetleri

MODÜL SIRASINDA
KULLANILACAK
MATERYALLER

- Eğiticiler:
- Sunum
  - Okuma parçaları (referanslar)
  - Akademik yazılardan alıntılar

Katılımcılar:

- İlgili ulusal mevzuattan ve uluslararası standartlardan alıntılar
- Mahkeme veya savcılık kararlarından uygulama örnekleri

OKUMA
LİSTESİ

- Hakaret ile ilgili Avrupa Konseyi belgeleri. <http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr/tr/meslek-ici-egitim-seminerleri-materyalleri/>

- Mark E. Villiger. "AIHM uygulamasında AİHS 17. madde ve ifade özgürlüğü". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 297-301.

OKUMA LİSTESİ (kaynakça)

- Vincent A. De Gaeto. "Malta'da İftira ve Hakaret - Tarihsel Bir Taslak". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 461-72.
- Matti Pellonpää. "İfade Özgürlüğü Bağlamında İkincilik İlkesi ve Takdir Yetkisi Üzerine". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 472-74.
- Sally Dollé ve Clare Ovey. "Handyside, 35 Yıl Sonra". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 493-502.

ULUSLARARASI

AİHM

- Prager ve Oberschlik – Avusturya (Başvuru No. 20834/92)
- Von Hannover – Almanya [nº 1] (Başvuru No. 59320/00) ve [no 2] (Başvuru No. 40660/08 ve 60641/08)
- Tolstoy Miloslavsky – Birleşik Krallık (Başvuru No. 18139/91)
- Castells – İspanya (Başvuru No. 11798/85)
- Eon – Fransa (Başvuru No. 26118/10)
- Otegi Mondragon – İspanya (Başvuru No. 2034/07)
- Lingens – Avusturya (Başvuru No. 9815/82)
- Colombani ve diğerleri – Fransa (Başvuru No. 51279/99)
- Mladina d.d. Ljubljana – Slovenya (Başvuru No. 20981/10)
- Tammer – Estonya (Başvuru No. 41205/98)
- Dyuldin ve Kislov – Rusya Federasyonu (Başvuru No. 25968/02)
- Nikula – Finlandiya (Başvuru No. 31611/96)
- Busuioc – Moldova (Başvuru No. 61513/00)
- Baadsgaard – Danimarka (Başvuru No. 49017/99)
- Nilsen ve Johnsen – Norveç (Başvuru No. 23118/93)
- Fedchenko – Rusya Federasyonu (Başvuru No. 23118/93)
- Kulis – Polonya (Başvuru No. 27209/03)
- Brunet-Lecomte and Lyon Mag – Fransa (Başvuru No. 17265/05)
- Karman – Rusya Federasyonu (Başvuru No. 6444/02 ve 26579/04 - Birleştirilmiş)
- Bergens Tidende ve diğerleri – Norveç (Başvuru No. 26132/95)

İNCELENECEK DAVALAR

ULUSAL

Anayasa Mahkemesi

- Emin Aydın Davası, Başvuru No. 2013/2602, Karar tarihi: 23/01/2014

İNCELENECEK DAVALAR

Yargıtay

- Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 24.12.2013 tarih ve E. 2012/34727, K. 2013/33480 sayılı Kararı
- Yargıtay 18. Ceza Dairesi 01.07.2015 tarih E. 2015/6248, K. 2015/3846
- Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 22.05.2015 tarih ve E. 2015/1393, K. 2015/1782 sayılı Kararı

ARAÇLAR

- Projeksiyon cihazı
  - Kâğıtlı tahta
  - Tahta kalemleri
  - Not kâğıtları
-

BİRİNCİ ADIM – ULUSLARARASI STANDARTLAR

Video Gösterimi / Beyin Fırtınası

Ayrılan süre: 15 dakika

Eğiticiler, bu modülün başında bir ısınma alıştırmaları olarak, Proje web sayfasında yer alan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargıcı Angelika Nussberger'la yapılmış "Hakaret ve İfade Özgürlüğü" konulu röportajı gösterebilirler.⁶ Bunun üzerinden yönlendirecekleri tartışmalarla hakaret konusundaki uluslararası standartlara değinirler.

Alternatif olarak, eğiticiler beyin fırtınası yöntemini kullanarak da tartışmaya ilgili uluslararası standartlar üzerinden devam edebilirler. Katılımcılara, hakaret suçu bağlamında ifade özgürlüğü ile çatışabilecek diğer insan haklarının neler olabileceğini sorarlar. Bunun için katılımcılara on dakika süre verip küçük gruplar hâlinde araştırma yapmalarını isterler. Katılımcıların görevi, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi insan hakları belgelerinde ilgili maddeleri tanımlamaktır. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, madde 8 (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı)
- Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, madde 17 (mahremiyet hakkı)
- Evrensel İnsan Hakları Beyanname, madde 12 (kimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna veya haberleşmesine keyfî olarak karışamaz, şeref ve adına saldırılamaz.)

Eğiticiler, iki hakkın çatışması durumunda, AİHM'nin Sözleşme'nin 17. maddesinde tanınmış olan hakların kötüye kullanılmayacağı hükmünü katılımcılara hatırlatır. Burada yapılması gerekenin, iki çatışan hak arasında adil bir denge kurulması olduğu belirtilir.

Bu bağlamda, eğiticiler, AİHM'nin cezai müeyyideyi hangi yönlerden eleştirdiğini belirtmeli ve hapis cezasının 10. maddeyle bağdaşmadığını vurgulamalıdır.

Özgürlükten mahrum bırakma ancak nefret söylemi veya şiddete teşvik hâllerinde kabul görmektedir.

Eğiticiler bu konuda AİHM'den örnek içtihatlar sunmalıdır.

⁶ <http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr/tr/videolar/>

Bu içtihatlar arasında özellikle aşağıdakilere değinilmelidir:

- M'bala M'bala – Fransa (Başvuru No. 25239/13)
- Gündüz – Türkiye (Başvuru No. 35071/97)
- Otto Preminger Institute – Avusturya (Başvuru No. 13470/87)
- Aydın Tatlav – Türkiye (Başvuru No. 50692/99)
- İ. A. – Türkiye (Başvuru No. 50692/99)
- Giniewski – Fransa (Başvuru No. 64016/00)
- Colombani ve diğerleri – Fransa (Başvuru No. 51279/99)
- Eon – Fransa (Başvuru No. 26118/10)
- Otegi Mondragon – İspanya (Başvuru No. 2034/07)
- Müller – İsviçre (Başvuru No. 10737/84)

Ayrıca katılımcılara, hakaret suçlamasıyla açılmış ceza davalarının sayısına ilişkin “İstatistiklerle İfade Özgürlüğü” slaytlarındaki ilgili istatistikler gösterilebilir.

Eğiticiler, Anayasa Mahkemesinin bu prensibi Emin Aydın Davası’nda uygulayarak şu hükme varmış olduğunu vurgulayarak anlatmalıdır:

“Bireylerin maddi ve manevi varlığına üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı etkili mekanizmalar kurma çerçevesinde Devletin pozitif yükümlülüğü, mutlaka cezai soruşturma ve kovuşturma yapılmasını gerekli kılmaz. Üçüncü kişilerin haksız müdahalelerine karşı bireyin korunması hukuk muhakemesi yoluyla da mümkündür.” (Emin Aydın Davası, 2013/2602)

“Caydırıcı etki” kavramı

Eğiticiler, hakaret konusunu anlatırken ceza yargılamalarındaki müeyyideler ile ilgili caydırıcı etkiden de bahsetmelidir [Goodwin / Birleşik Krallık (Başvuru No. 17488/90), Eon / Fransa (Başvuru No. 26118/10)].

Bu noktaya değinmeden önce, katılımcılara “Sizce ‘caydırıcı etki’ nedir?” diye sormak faydalı olabilir. Bu esnada “serbest çağrışım” tekniğini kullanabilirsiniz; katılımcılar, kavramı (burada caydırıcı etki kavramını) duydukları anda akıllarına ilk gelen şeyi eğiticiye söyler ve eğitici bunu tahtaya yazar. Serbest çağrışımlar sona erdiğinde tartışma başlar ve nihayetinde eğitici bu tartışmayı özetleyerek bitirir.

Eğiticiler daha sonra, AİHM’nin, itibarın korunması bakımından cezai müeyyidelerden ziyade hukuk yargılamasını daha yeterli bir hukuk yolu olarak

gördüğünü anlatır. Ancak hukuk yargılamaları neticesinde varılan yüksek bir tazminat da soğutma etkisine yol açabilmektedir (bk. Tolstoy Miloslavsky / Birleşik Krallık Davası, Başvuru No. 18139/91).

Eğiticiler, Anayasa Mahkemesinin, “caydırıcı etki” kavramını nasıl ele aldığına dair de bilgi vermelidir. Bu noktada bilhassa Emin Aydın Davası’na atıf yapılmalıdır. Söz konusu davada Anayasa Mahkemesi şu tespiti yapmıştır:

“Basın yoluyla işlenen hakaret suçlarına ilişkin olarak hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmesi hâlinde bunun tüm basın üzerinde baskı oluşturabileceği ve kamuyu ilgilendiren konuların tartışılmasından gazetecileri caydırabileceği, böylece bir otosansür kurumuna dönüşebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.”

Fatih Taş Davası da dâhil olmak üzere başka benzeri davalara atıf yapılarak Anayasa Mahkemesinin içtihadında bu hususta sergilenen tutarlılığın altı çizilebilir.

”

Eğiticiler, bu hususların tartışılması esnasında ilgili slaytları kullanabilirler.⁷

⁷“Hakaret ile ilgili Uluslararası Standartlar” Slaytları

İKİNCİ ADIM – TÜRK MEVZUATINDA HAKARET SUÇLARI

Genel Tartışma

Ayrılan süre: 15 dakika

Eğiticiler, katılımcılara şu soruları sorar: İfade özgürlüğü üzerinde etkili olabilecek, hakaret suçları ile ilgili ulusal mevzuatta hangi hükümleri biliyorsunuz? Hangi kanun maddeleri ile ifade özgürlüğüne müdahalede bulunmaktadır?

Eğiticiler, katılımcıların cevaplarını tahtaya yazar. Cevapları yazarken, eğitici, katılımcılara şu soruları sorar: Belirtilen hükmün geçerli olduğu, ulusal düzeyde karara bağlanan herhangi bir dava örneği verebilir misiniz? Dava nasıl sonuçlandı?

Tartışma özetinde eğiticiler ulusal mevzuata ilişkin slaytları gösterebilirler.⁸

⁸“Hakaret Suçu ile İlgili Ulusal Mevzuat ve İçtihatlar” Slaytları

Eğiticilerin değinebileceği ulusal mevzuat hükümleri

Anayasa hukuku açısından:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bakımından, 17. maddeye (kişinin manevi varlığının korunması hakkı), 20. maddeye (özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine saygı), 26. maddenin 2. fıkrasına (ifade özgürlüğünün kısıtlanması konusunda meşru bir gerekçe olarak “şöhret”)

Ceza hukuku açısından:

Türk Ceza Kanunu bakımından, 125. madde 1. fıkra (hakaret), 134. madde 1. fıkra (özel hayatın gizliliğini ihlal), 267. madde (iftira), 299. madde (Cumhurbaşkanı'na hakaret), 300. madde (Devlet'in egemenlik alâmetlerini aşağılama), 301. madde (Türklüğü, Cumhuriyeti, Devlet'in kurum ve organlarını aşağılama), 216. madde (halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama) ve Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında 5816 sayılı Kanun

Basın Kanunu açısından:

Madde 11 (cezai sorumluluk), madde 14 (düzeltme ve cevap), madde 18 (düzeltme ve cevabın yayımlanmaması)

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun kapsamında:

Madde 9 (kişilik hakları ve özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi)

ÜÇÜNCÜ ADIM – AİHS VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Küçük Grup Tartışması

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler, katılımcılara ulusal mevzuattaki hakaret suçu ile ilgili hükümleri içeren eğitim materyalini dağıtırlar.⁹ Katılımcıları 3-5 kişilik küçük gruplara bölerler. Bu gruplardan aşağıdaki faaliyetleri yerine getirmelerini isterler:

- Türk hukukuna göre belli gruplara yönelik (örneğin, kamuya mal olmuş kişiler, üst düzey devlet görevlileri, hâkimler veya sıradan kişiler) hakaretimiz ifadeleri en ağır yaptırıma tabi tutulandan en aza doğru olacak şekilde sıralayın (5 dakika).

⁹Eğitim Materyali No. 3.

- Her grup için birer sözcü seçip 2-3 dakika içinde grup tartışmalarının sunumunu diğer katılımcılara yapın (Tüm sunumlar 15 dakika içerisinde tamamlanmalı.).

Eğiticiler, tartışma sonuçlarını sunarken katılımcıları değişik şekiller ve figürler kullanarak yaratıcı sunumlar yapmaya teşvik etmelidir.

Katılımcılar, küçük gruplar hâlinde çalışmaya başlamadan önce, eğiticiler yönlendirmelerin ve grup sunumlarının başlama zamanının iyi anlaşılıp anlaşılmadığını teyit etmelidir. Grup tartışmaları sırasında eğiticiler gruplar arasında dolaşmalı ve tartışmaların doğru bir ekseninde gittiğinden ve katılımcıların herhangi bir sorularının olup olmadığından emin olmalıdır.

Grup sunumları başladığında eğiticiler sözcülerin birbirini tekrar etmemesine çalışmalıdır. Bunu sağlamak amacıyla grupların sunumları arasında farklılıklar olduğunda, bununla ilgili olarak, sözcüden veya grupta söz almak isteyen herhangi birinden açıklama istemeli ve “ya şöyle olsaydı” şeklindeki soru kalıplarını kullanarak tartışmaları teşvik etmelidir. Eğer sunumların sonunda hakaret suçuyla ilgili hiç bahsedilmemiş bir grup kategorisi (örneğin, kamuya mal olmuş kişiler, üst düzey devlet görevlileri, hâkimler veya sıradan kişiler) kalırsa bunu da hatırlatmalıdır.

Sunumlar bittikten sonra eğiticiler, AİHM içtihatlarına göre hakaret suçlarında, sıradan kişilerden üst düzey devlet yöneticilerine kadar en çok hangi grupların korunması gerektiğini ve değerlendirmenin nasıl yapıldığını aşağıdaki sıralamaya uygun olarak açıklarlar. Bunu yaparken grup sözcülerinin sunumlarında kullandıkları yaratıcı şekil ve figürlere başvurabilirler. Eğiticiler açıklamaları sırasında hakaret suçlarıyla alakalı farklı kategorilerle ilgili olarak AİHM içtihatlarından bahsetmelidir.

İfadenin muhatabını dikkate alarak, AİHM'nin Sözleşmeciler Devletlerin sınırlama yetkisinin genişliği ile ilgili kararları

Sıradan kişiler: “Kamu tarafından tanınmayan sıradan kişiler, özel hayatlarının kamuya mal olmuş kişilerden daha fazla korunmasını isteyebilirler.” (Axel Springer AG / Almanya § 91). “Mahkeme, Bayan Laanaru'nun kamusal kişilik statüsü ile ilgili tarafların pozisyonlarındaki farklılıkları dikkate almaktadır. Mahkeme ayrıca Bayan Laanaru'nun Kasım 1995'te, sorumluluğunu üstlendiği Bay Savinaar'ın gizli teyp kayıtları olayının başında hükümetten istifa ettiğini gözlemlemektedir. (...) Kendisinin siyasi partiye alakasını sürdürmesine rağmen, Mahkeme, Bayan Laanaru'nun özel hayatıyla ilgili olarak söz konusu terimlerin kullanılmasında herhangi bir kamusal yarar veya geneli ilgilendiren bir mesele olduğu fikrini haklı bulmamaktadır. Bilhassa, özel hayatının Nisan 1996'da kamuyu ilgilendiren hususlardan olduğu konusunda ikna olmamıştır. Bu nedenle başvurusunun ifadelerinin herhangi bir kamu yararına hizmet ettiğini düşünmek çok zordur.” (Tammer / Estonya § 68).

Kamuya mal olmuş özel kişiler: "Sıradan kişilere yönelik kabul edilebilir eleştirinin sınırları politikacılara kıyasla daha dar olmakla birlikte, kamusal tartışma alanına girdiklerinde kendilerini gözetime açmış oldukları için daha fazla hoşgörü göstermek zorundadırlar." (Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft M.B.H. (No. 3) / Almanya § 39).

Yargı mensupları: "Bir hukuk devletinde temel bir değer olan adaletin koruyucusu kabul edilen hâkimler görevlerini başarıyla yerine getirebilmek için kamunun güveninden yararlanmalıdırlar. Özellikle, eleştiriyi karşılaştıklarında ihtiyatlı olma yükümlülükleri bulunduğundan cevap vermemek durumunda olan hâkimler için, temelsiz, yapıcı olmayan eleştirilere karşı bu güvenin korunmasına gerek olabilir." (Prager ve Oberschlick / Avusturya, § 34). "Yine de -ciddi şekilde zarar verici ve temelsiz saldırılar hariç- hâkimlerin devletin temel kurumlarından birini oluşturduğunu göz önüne aldığımızda, kabul edilebilir sınırlar çerçevesinde, sadece teorik olarak ve genel şekilde değil, kişi olarak da eleştirilebilirler (...) Bu nedenle resmî görevlerini yerine getirirken sıradan vatandaşlara göre daha geniş bir kabul edilebilir eleştiri sınırına tabidirler." (Morice / Fransa § 131).

Memurlar: "(...) Memurların, politikacılar kadar her bir sözlerini ve işlerini bilerek yakın bir denetime açtıkları söylenemeyeceği için kendilerine yönelik eleştirilerde politikacılarla bir tutulamazlar. Dahası, memurların, eğer görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirebileceklerse, gereksiz kaygılardan uzak bir şekilde kamunun güveninden yararlanabilmeleri için, görevdeyken saldırgan ve haksız sözlü saldırılardan korunmaları gerekebilir." (Janowski / Polonya § 33).

Politikacılar: "Bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilir sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak, her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde, gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar; bu nedenle daha geniş bir hoşgörü göstermek zorundadır. Hiç kuşku yok ki Sözleşme'nin 10 (2). fıkrası, başkalarının, yani bütün bireylerin itibarının korunmasına imkân verir; bu koruma, siyasetçileri şahsi sıfatları dışında hareket ettikleri zaman da içine alır. Ancak bu gibi durumlarda söz konusu korumanın gerekleri, siyasi meseleleri açık biçimde tartışmanın yararıyla bağlantılı olarak tartılmalıdır (Lingens / Avusturya, § 42).

Hükûmet yetkilileri: "Kabul edilebilir eleştirinin sınırları hükûmet için, sıradan vatandaşlara ve hatta politikacılara oranla daha geniştir. Demokratik bir sistem içerisinde, hükûmetin yaptıkları ve yapmadıkları, sadece yasama ve yargının değil, aynı zamanda basın ve kamunun yakın denetimine tabidir. Ayrıca, hükûmetin sahip olduğu hâkim pozisyon, özellikle haksız saldırılara ve muhaliflerin ve basının eleştirilerine karşı başka yollarla cevap vermesinin mümkün olduğu durumlarda, cezai soruşturmalardan uzak durmasını gerektirir." (Castells / İspanya § 46).

Devlet başkanları:“(...) 29 Temmuz 1881 tarihli Yasa’nın 36. Bölüm’üne göre kovuşturmanın etkisi, devlet başkanlarına özel bir hukuki statü verip, eleştirinin haklı olup olmadığına bakılmaksızın, sadece işlevlerinden ve statülerinden dolayı onları eleştirilemez hâle getirecektir. Bu, Mahkemenin görüşüne göre, modern uygulama ve siyasal kavramlarla bağdaşmayan bir özel ayrıcalığın yabancı devlet başkanlarına verilmesi sonucunu doğurur.” (Colombani ve diğerleri / Fransa § 68). “Kralın, siyasal tartışmalarda tarafsız bir pozisyon işgal etmesi ve bir hakem ve devletin birliğinin sembolü olarak hareket etmesi, devleti temsil ettiği için, görevlerini yerine getirirken tüm eleştirilerden, (...) özellikle de krallık dâhil devletin anayasal yapılarını meşru bir şekilde eleştiren kişilerden gelebilecek eleştirilerden muaf tutamaz.” (Otegi Mondragon / İspanya § 56).

”

MODÜL 3 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KAPSAMI

SÜRE

60 dakika

TEMEL
KONULAR

- İfade özgürlüğünün önemi (insanlık onuru, toplumsal ve bireysel faydalar yönünden)
- İfade özgürlüğünün korunmasının kökleri, uluslararası insan haklarına ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na dayanır.
- İfade özgürlüğünün Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve AİHS'de tanımı
- İfadenin tanımı (içerik ve biçim)
- Korumanın kapsamı (kırıcı, sarsıcı ve rahatsız edici ifadeler de dâhil olmak üzere)
- İfade özgürlüğünün kullanılması ve bilgiye erişim bakımından medyanın temel rolü
- İnsan haklarını konu alan uluslararası sözleşmelerin Türk hukukundaki yeri (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi)
- AİHS'nin iç hukuk normlarının bir parçası olması

ÖĞRENME
HEDEFLERİ

- Bu oturum sonunda katılımcılar;
- İfade özgürlüğünün bireysel ve toplumsal faydalarını tespit etmiş,
  - İfade özgürlüğüne ilişkin Anayasal hükümleri ve AİHS'nin 10. maddesini kavramış,
  - Bir ifadenin, ifade özgürlüğü kapsamına girip girmediğini değerlendirmeyi ve ayrıca norm alanını belirlemeyi öğrenmiş,
  - İfade özgürlüğünün kendi mesleki faaliyetleri açısından önemini ve AİHM kararlarının ulusal sistemdeki yerini anlamış olacaktır.

YÖNTEM

- Beyin fırtınası çalışmaları
- Grup tartışmaları
- Örnek olay

ÖNCEDEN
GÖNDERİLECEK
MATERYALLER

- Okuma listesi
- AİHM ve ulusal kararlardan özetler
- Makalelerden alıntılar

MODÜL SIRASINDA
KULLANILACAK
MATERYALLER

- Eğiticiler:
- Slayt sunumları
  - Okuma parçaları (referanslar)
  - Akademik yazılardan alıntılar

- Katılımcılar:
- Ulusal mevzuattan alıntılar
  - Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve AİHM kararlarından özetler

OKUMA LİSTESİ (kaynakça)

- Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendođlu. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, İfade Özgürlüğü Özel Sayısı, Sayı 25*. Şubat 2016. s. 1-19.
- Antony Lester. "İncitme Hakkı". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 275-8.
- Brenda Hale. "Siyasi Söylem ve Siyasi Eşitlik". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 163-72.

ULUSLARARASI

AİHM

- Tarsasag a Szabadsagjokert – Macaristan (Başvuru No. 37374/05)
- Lingens – Avusturya (Başvuru No. 9815/82)
- Kulis – Polonya (Başvuru No. 27209/03)
- Karataş – Türkiye (Başvuru No. 23168/94)
- Akdaş – Türkiye (Başvuru No. 41056/04)

İNCELENECEK DAVALAR

ULUSAL

Anayasa Mahkemesi

- Twitter Davası, 2014/3986, K.T. 02/04/2014
- Fatih Taş Davası, 2013/1461, K.T. 05/11/2014
- Ali Karatay Davası, 2012/990
- İlhan Cihaner Davası, Başvuru No. 2013/5574
- Bekir Coşkun Davası, Başvuru No. 2014/12151

Yargıtay

- 4. Ceza Dairesi, E. 2014/7349, K. 2014/27575

ARAÇLAR

- Projeksiyon cihazı
- Kâğıtlı tahta
- Tahta kalemleri
- Not kâğıtları

MODÜL 3 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KAPSAMI

BİRİNCİ ADIM – İFADE NEDİR?

Beyin Fırtınası

Ayrılan süre: 15 dakika

Eğiticiler, katılımcılardan bir kâğıda ifadenin ne olduğunu ve hangi ifadenin korunmayı hak ettiğini yazmalarını ister. Katılımcılara cevaplarını yazmaları için iki dakika verilir. Sonra birkaç katılımcıdan çok hızlı bir şekilde, düşüncelerini nasıl ifade ettiklerine pek fazla aldırılmadan cevaplarını okumalarını ister.

Eğiticiler yazdıklarını yüksek sesle okumak isteyen katılımcılara söz vererek yazılı cevapları tartışmaya açar Herhangi bir katılımcı cevap veya yorumlarını çok uzatırsa eğitici kibarca söz almak isteyen diğer katılımcıları işaret etmeli ve cevabını okumaya istekli olan bir başkasına söz vermelidir.

Bu tartışma sırasında eğitici, ifade özgürlüğünün sadece içerik olarak değil, biçim olarak da korunduğu noktasını vurgulayarak konuyu katılımcılar açısından net hâle getirmelidir.

İfadenin biçimleri ve içeriği

- İfadeler sözlü, yazılı, görsel, simgesel, reklam amaçlı ve sanatsal biçimlerde ortaya konabilir. Farklı biçimlerdeki ifadeler yayın (radyo, televizyon), gazete, kitap veya broşür gibi araçlarla başkalarına aktarılabilir.
- İfade özgürlüğü AİHS'nin 10. maddesi kapsamında güvence altına alınmıştır; bu madde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19. maddesinde dile getirilen hükmü yansıtmaktadır.
- AİHS'nin 10. maddesi, sadece olumlu karşılanan veya kimseye saldırgan gelmeyen veya insanların kayıtsız kalabildiği bilgi ve düşünceleri değil; saldırgan gelen, sarsıcı nitelik taşıyan veya rahatsız eden bilgi ve düşünceleri de korumaktadır; çünkü bunlar, demokratik bir toplumun vazgeçilmezleri olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gerekleridir. Yargıtay 4. Ceza Dairesi hakaretle ilgili yakın tarihli kararlarından birinde AİHM ile aynı prensiplere atıfta bulunmuştur (2014/7349 E. ve 2014/27575 K.).
- AİHS'nin 10. maddesi yalnızca ifadenin içeriğine değil, biçimine yönelik de koruma güvencesi sağlamaktadır. Biçiminden dolayı hiciv (Rózycki ve Kuliś / Polonya), şiir (Karataş / Türkiye), roman (Akdaş / Türkiye) türlerine özel koruma atfedilmektedir. Anayasa Mahkemesi de Ali Karatay Davası'nda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26. maddesine atıfla "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanımında başvurulabilecek araçları 'söz, yazı, resim veya başka yollar' olarak ifade etmiş ve 'başka yollar' ifadesiyle her türlü ifade aracının Anayasal koruma altında olduğunun" altını çizmiştir (Başvuru No. 2012/990, Karar tarihi [K.T.]: 10/12/2014).

İKİNCİ ADIM – İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN UNSURLARI

Küçük Grup Tartışması

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler, katılımcıları 3-5 kişilik gruplara böler ve katılımcılara şu soruları sorar:

- İfade özgürlüğünün uluslararası ve ulusal hukuki dayanakları nelerdir?
- İfade özgürlüğü hangi hakları kapsar? Örneklerle açıklayınız.
- İfade özgürlüğü ne için korunmalıdır?
- Bu hakkın kullanılmasında basının neden özel bir yeri vardır?
- Devletin hangi yükümlülükleri bulunur?

Her bir küçük gruptan, konuyu tartışmaya başlamadan evvel, küçük grubun bu konuda varacağı sonuçları büyük gruba açıklayacak bir sözcü seçmesi istenir. Birinci grubun sözcüsünün yapacağı sunumun ardından, eğiticiler diğer grupların sözcülerine söz verir. Diğer grupların sözcülerine, hâlihazırda dile getirilmiş olan hususları tekrarlamamalarını ve ancak kendi gruplarında ilk gruptan farklı veya ona ilaveten konuşulmuş fikirler bulunuyorsa söz almalarını hatırlatır.

Tartışmaları yönlendirirken eğiticiler AİHM davalarından örnekler vermeli ve aşağıdaki hususların iyi anlaşıldığından emin olmalıdır. *Tercihen*, ifade özgürlüğü ile ilgili kaynaklar, kapsam ve unsurlar konulu slaytlara dayalı bir özet sunum da yapabilirler.¹⁰

Bu tartışmalar esnasında, ifade özgürlüğünün asıl, sınırlamanın ise istisna olduğu vurgulanmalıdır

¹⁰“İfade Özgürlüğü: Kaynaklar, Kapsam ve Unsurlar” Slaytları

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda, uluslararası belgelerde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ifade özgürlüğüne sağlanan korumaya ilişkin genel çerçeve

Ulusal ve uluslararası normatif kaynaklar

- Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, 19. madde
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 19. madde
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10. madde
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, madde 25, 26 ve 28

İfade özgürlüğü hakkının kapsamı

İfade özgürlüğü şu unsurları kapsamaktadır:

- Fikir sahibi olma özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir ön koşuludur. Devletler vatandaşlarına herhangi bir ideolojiyi aşlamamalı ve şu veya bu görüşe sahip

kişiler arasında ayırmda bulunulmasına müsaade etmemelidir. Devlet tarafından tek taraflı bilginin teşvik edilmesi, fikir sahibi olma özgürlüğü önünde ciddi ve kabul edilemez nitelikte bir engel yaratabilir.

- Bilgi ve görüşleri açıklama özgürlüğü, bir ülkenin siyaset yaşamı ve demokratik bir şekilde işleyişi açısından en yüksek öneme sahiptir. Bu özgürlük olmadan serbest seçimler mümkün olamaz. Bu özgürlük, hükûmeti ve hükûmet mensuplarını eleştirme özgürlüğünü de içermektedir. Sanatsal yaratım ve performans ve bunların yayılması AİHM tarafından fikir ve düşünce alışverişine katkıda bulunan temel bir faktör ve demokratik bir toplumun hayati bir unsuru olarak görülmektedir.
- Bilgi ve görüş edinme özgürlüğü, AİHM içtihadında geliştirilmiş bulunan bilgiye erişim hakkını da kapsamaktadır (örneğin, Tarsasag a Szabadsagjokert / Macaristan Davası).

İfade özgürlüğünün bu üç unsuru, Danıştay tarafından açıklanan yakın tarihli bir karara ilişkin karşıt bir görüşte de dile getirilmiş bulunmaktadır (Danıştay13. Daire, 2014/3811 E. numaralı Karar).

Medyanın rolü

- AİHS 10. madde, açıkça basın özgürlüğünden bahsetmemekle birlikte, AİHM 10. maddede yer alan özgürlüklerden yararlanmak konusunda basına özel bir statü tanıyan bir dizi ilke ve kural getiren kapsamlı bir içtihat yaratmış bulunmaktadır. Basının siyasetin denetçisi (bekçisi) olma rolü Mahkeme tarafından ilk kez Lingens / Avusturya Kararı'nda vurgulanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26. maddesinde de haber ve düşünceleri ifade etme ve yayma hakkının yanı sıra bilgi alma hakkı tanınmaktadır. Bundan başka, ayrı bir hükümlerle, 28. maddede basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği açıkça dile getirilmektedir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, tıpkı AİHM gibi, bir dizi kararda, basının, fikirleri, düşünceleri ve haberleri görsel ve basılı medya yoluyla yayma rolünün altını çizmiş bulunmaktadır (Örneğin Emin Aydın Davası, Başvuru No. 2013/2602, İlhan Cihaner Davası, Başvuru No. 2013/5574, Fatih Taş Davası, Başvuru No. 2013/1461).¹¹

¹¹ Davalara Anayasa Mahkemesinin veri tabanından ulaşılabilir. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi/>)

Negatif ve pozitif yükümlülükler

- AİHS 10. madde Devletlere sadece ifade özgürlüğü hakkını ihlal edebilecek herhangi bir işlemde imtina etme değil, aynı zamanda kendi egemenlik alanları içerisindeki herkesin bu hakkı etkili bir şekilde kullanmasını sağlamak amacıyla gereken tüm tedbirleri alma yükümlülüğü de getirmektedir.

- Anayasa Mahkemesi de Bekir Coşkun Davası'nda bu noktayı teslim ederek kamu makamlarının negatif yükümlülük kapsamında zorunlu olmadıkça düşüncenin açıklanmasını ve yayılmasını yasaklamaması ve yaptırımlara tabi tutmaması gerektiğini; pozitif yükümlülük kapsamında ise ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili şekilde korunması için gereken tedbirleri alması gerektiğini dile getirmiştir (Bekir Coşkun Davası, Başvuru No. 2014/12151).
- AİHS 10. madde kapsamında devletin pozitif yükümlülüğü AİHS'nin 13. maddesiyle (etkili başvuru hakkı) de bağlantılıdır. Anayasa Mahkemesi, Twitter Davası olarak bilinen davada sosyal medya ile ilgili olarak şu kanaatlere varmıştır: "Ülkemizde milyonlarca kullanıcısı olan bir sosyal paylaşım sitesine erişimin engellenmesinin bu kişilerin demokratik toplumun temellerinden olan ifade özgürlüğünü sınırlayıcı etkisi dikkate alındığında bu tür sınırlamaların hukuka uygunluğunun acilen denetlenmesi ve hukuka aykırılık tespiti hâlinde sınırlamanın hemen kaldırılması demokratik hukuk devleti ilkesinden kaynaklanan bir zorunluluktur."

”

Tartışmaların sonunda eğitimciler, yukarıdaki bilgileri içeren eğitim materyalini katılımcılara dağıtırlar.¹²

¹²Eğitim Materyali No. 4

ÜÇÜNCÜ ADIM – İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASINDA HÂKİMLERİN ROLÜ

Beyin Fırtınası

Ayrılan süre: 15 dakika

Eğiticiler ifade özgürlüğünün korunmasında hâkimlerin rolü üzerine genel bir tartışma başlatır. Katılımcılara Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesini ve uluslararası yükümlülüklerin rolünü hatırlatmak amacıyla tartışmayı yönlendirmelidir.

Türk hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan AİHS normlarını, AİHM içtihadını ve diğer uluslararası bağlayıcı insan hakları normları uygulamak hâkimlerin mesleki vazifesidir.

Bu çalışma sırasında katılımcıların, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi uyarınca yargının ve Meclisin, AİHM içtihadını dikkate almasının icap ettiğini kavraması gerekmektedir.

Eğiticiler, tartışmayı özetlerken üç aşamalı testten bahsetmeli ve hâkimlerin önlerine gelen ifade özgürlüğü davalarında bu kriterleri uygulayarak işlerini kolaylaştırabileceğini anlatmalıdır. Ayrıca bu testin sonraki modüllerde ayrıntılı bir şekilde inceleneceğini de duyurur.

Ayrıca eğiticiler şu noktanın da altını çizmelidir: Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalandıktan sonra Yürürlük Kanunu'yla iç hukukumuz hâline gelen AİHS'nin uygulanma zorunluluğunun yanı sıra AİHM kararlarına uyma / uygulama zorunluluğu, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 172/3 ve 311/1-f hükümlerinin emredici sonucudur.

Ceza Muhakemesi Kanunu

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar

MADDE 172. - [1] Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.

[2] (Değişik: 02/01/2017-KHK-680/10 md.) Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.

[3] (Ek: 11/04/2013-6459/19 md.) Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır.

Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri

MADDE 311. - [1] Kesinleşen bir hükümlü ile sonuçlanmış bir dava, aşağıda yazılı hâllerde hükümlü lehine olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür:

- a) Duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşılırsa
- b) Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa
- c) Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise
- d) Ceza hükmü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılmış ise
- e) Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa

f) Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Bu hâlde yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir.

[2] Birinci fıkranın (f) bendi hükümleri, 04.02.2003 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararları ile, 04.02.2003 tarihinden sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında uygulanır.

”

Çalışmanın sonunda eğiticiler, ilgili eğitim materyalini katılımcılara dağıtırlar.¹³

¹³Eğitim Materyali No. 5

MODÜL 4 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASININ KOŞULLARI

SÜRE

210 dakika

TEMEL
KONULAR

- Sınırlandırmalar Konusuna Giriş

- Prensipler

- İfade özgürlüğü mutlak bir hak değildir, ancak sınırlamalar dar biçimde yorumlanmalıdır.
- İfade özgürlüğünün sınırlandırılmasında devletin takdir yetkisi
- İfade özgürlüğünün sınırları – özel sebepler (başkalarının itibarının korunması) ve kamusal sebepler (halk sağlığı vs.)

- Üç Aşamalı Test

- İfade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin usul üç aşamalı bir ölçülülük testi içermektedir; buna göre önerilen sınırlamanın yani müdahalenin;
  - o Kanunen öngörülmüş olup olmadığı,
  - o Meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı,
  - o Demokratik bir toplumda gerekli ve izlenen meşru amaçla orantılı olup olmadığı, tespit edilir.
- Türkiye’de ulusal seviyede ifade özgürlüğü alanındaki sorunların tespiti
- Avrupa’da en yaygın ifade özgürlüğü sorunlarının tespiti
- Bu sorunların arka planına (mevzuat, yargı pratiği) ilişkin tartışmalar

- Üç Aşamalı Testin Uygulanması

- İlgili AİHM ve Türkiye Cumhuriyeti yüksek mahkemeleri içtihatları

- Hakaret Bağlamında Orantılılık ve Ölçülülük Testinin Uygulanması

- Hakareten sorumlu tutulmama koşulları

- Özel Hayatın Korunması ve İfade Özgürlüğü Arasında Adil Dengenin Kurulması

- Özel hayat ve kamuya mal olmuş kişi kavramları
- Gizli kamera kullanımı
- Gazetecinin özen yükümlülüğü
- Tazminatta orantılılık
- Nefret söylemi ve hakaret

ÖĞRENME HEDEFLERİ

- Bu oturum sonunda katılımcılar;
- Türkiye’de ve Avrupa’da ifade özgürlüğüne yönelik hukuki ve fiilî kısıtlamaları kavrayacak,
  - AİHM içtihadı kapsamında neyin meşru amaç sayılabileceğini kavrayacak,
  - Somut bir davada ifade özgürlüğüne yönelik bir ihlal olup olmadığını tespit etmek için üç aşamalı orantılılık testini pratikte nasıl tatbik edeceğini öğrenecek,
  - Değer yargıları ile olgulara ilişkin ifadeler konusunda ayırım yapabilmeye becerisini edinecek,
  - Hakaret ve özel hayata müdahale bağlamında ifade özgürlüğü konusunda nasıl adil denge kurulacağı hakkında bilgi sahibi olacaktır.

YÖNTEM

- Grup çalışması
- Görüş geliştirme
- Örnek olay çalışması
- Beyin fırtınası
- Sunum

ÖNCE DEN GÖNDERİLECEK MATERYALLER

- Okuma listesi
- Seçilmiş AİHM ve ulusal karar özetleri

MODÜL SIRASINDA KULLANILACAK MATERYALLER

- Eğiticiler:
- PowerPoint sunumları
  - Okuma parçaları (referanslar)
  - Akademik yazılardan alıntılar
- Katılımcılar:
- Üç aşamalı testi görsel olarak açıklayan tablolar
  - Ulusal mevzuattan alıntılar
  - Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve AİHM kararlarından parçalar (özetler)

OKUMA LİSTESİ (kaynakça)

- Mehmet Yüksek. "Avrupa Sözleşmesinde İfade Özgürlüğünün Sınırları". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, İfade Özgürlüğü Özel Sayısı, Sayı 25*. Şubat 2016. s. 105-52.
- Robert Walker. "Özel Hayat Ne Zaman Kamuyu İlgilendirir?". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 57-64.
- Davið Þór Björgvinsson. "Cevap Hakkı". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 151-62.
- George Nicolaou. "Gazetecilerin Haber Kaynaklarının Korunması". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 127-38.
- Lawrence Early. "10. Madde Hakkaniyet, Kanıt ve Delil Meselesi". *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler*. s. 503-15.

ARAÇLAR

- Projeksiyon cihazı
- Kâğıtlı tahta
- Tahta kalemleri
- Görüş geliştirme kâğıtları

ULUSLARARASI

AİHM

- Sürek – Türkiye (n° 1), [Büyük Daire (BD)], (Başvuru No. 26682/95)
- Glimmerveen ve Hagenbeek – Hollanda [Kabul edilebilirlik kararı], (Başvuru No. 8348/78)
- Pakdemirli – Türkiye (Başvuru No. 35839/97)
- Gawęda – Polonya (Başvuru No. 26229/95)
- Sunday Times – Birleşik Krallık (Başvuru No. 6538/74)
- Observer ve Guardian – Birleşik Krallık (Başvuru No. 13585/88)
- Długołęcki – Polonya (Başvuru No. 23806/03)
- Tolstoy Miloslavsky – Birleşik Krallık (Başvuru No. 18139/91)
- Cumpana ve Mazare – Romanya (Başvuru No. 33348/96)
- Erbakan – Türkiye (Başvuru No. 59405/00)
- Leroy – Fransa (Başvuru No. 36109/03)
- Norwood – Birleşik Krallık (Başvuru No. 23131/03)
- Oberschlik – Avusturya (Başvuru No. 20834/92)
- Von Hannover – Almanya (Başvuru No. 59320/00)
- Kühnen – Federal Almanya Cumhuriyeti [Kabul edilebilirlik kararı], (Başvuru No. 12194/86)
- Frankowicz – Polonya (Başvuru No. 53025/99)
- Ristamaki and Korvola – Finlandiya (Başvuru No. 66456/09)
- Castells – İspanya (Başvuru No. 11798/85)
- Feldek – Slovakya (Başvuru No. 29032/95)
- Jersild – Danimarka (Başvuru No. 15890/89)
- Otegi Mondragon – İspanya (Başvuru No. 2034/07)
- Ojala ve Etukeno Oy – Finlandiya (Başvuru No. 69939/10)
- Ruusunen – Finlandiya (Başvuru No. 73579/10)
- Hlynisdottir – İzlanda (no 3) (Başvuru No. 54145/10)

İNCELENECEK DAVALAR

İNCELENECEK DAVALAR

ULUSAL

Anayasa Mahkemesi

- Fatih Şahin Davası, Başvuru No. 2013/1461, Karar tarihi: 12/11/2014
- Ali Karatay Davası, Başvuru No. 2012/990, Karar tarihi: 10/12/2014
- Öcalan Davası, Başvuru No. 2013/409, Karar tarihi: 25/06/2014
- Youtube Davası, Başvuru No. 2014/4705, Karar tarihi: 29/05/2014

Yargıtay

- Yargıtay, Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Davası, Ceza Genel Kurulu, E. 2007/8-244, K. 2008/92
- Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 22.05.2015 tarih ve E. 2015/7864, K. 2015/1693 sayılı Kararı
- Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 01.07.2015 tarih E. 2015/6248, K. 2015/3846 sayılı Kararı
- Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 22.05.2015 tarih ve E. 2015/1393, K. 2015/1782 sayılı Kararı

MODÜL 4 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASININ KOŞULLARI

BİRİNCİ ADIM – İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN NİSPİ BİR HAK OLMASI

Görüş Geliştirme

Ayrılan süre: 45 dakika

Eğiticiler ifade özgürlüğünün kapsamına ilişkin yapılan tartışmadan sonra bu özgürlüğün esas olmakla birlikte mutlak bir hak olmadığına dair altını çizer. İstisnai olarak, hangi şartlarda ifade özgürlüğünün kısıtlanabileceğine dair grup çalışması yapar. Bunun için aşağıdaki adımları izleyerek görüş geliştirme tekniğini kullanır.

¹⁴ Eğitim Materyali No. 6
¹⁵ Eğitim Materyali No. 7

- Eğitim salonunun duvarlarında, önünde birkaç kişinin durabileceği bir alan bulunan beş bölge saptanır, bu bölgeler arasında da yeterli alan kalmasına dikkat edilir. Her bir bölgeye şu ifadelerin yazılı olduğu kâğıtlar veya kartonlar asılır: *Tamamen Katılıyorum*, *Katılıyorum*, *Kararsızım*, *Katılmıyorum*, *Hiç Katılmıyorum*. Kâğıtları (veya kartonları) asma işi görüş geliştirme çalışmasının yapılacağı oturumdan önce tamamlanmalıdır.¹⁴
- Eğiticiler, her bir katılımcıya aşağıdaki örnek olayı (önceden basılmış) verir¹⁵ ve 2-3 dakika içerisinde okumalarını istedikten sonra nerede durmak istediklerini sorar.
- Beş noktadan birinde herkes yerini aldıktan sonra, eğiticiler katılımcılardan neden bu grupta yer aldıklarına dair -diğer gruptan kişileri de kendi gruplarına katılmaları konusunda ikna edecek şekilde- gerekçelerini oluşturmalarını ister. Bu tartışmalar için 10 dakika süre verir.
- Her bir grubun sözcüsü 3-5 dakikalık sunumlarla gerekçelerini ortaya koyar.
- Sunumlardan sonra eğiticiler katılımcılara, fikrini değiştirdiği için yerini değiştirmek isteyen kimse olup olmadığını sorar; varsa bu değişikliğin ardından her birinden gerekçelerini açıklamalarını ister.

Örnek olay çalışması 1

Bir sivil toplum kuruluşunun temsilcisi, basın toplantısında, zamanın Cumhurbaşkanı'na ağır tenkitlerde bulunarak, kendisini, başka kimi sıfatların yanı sıra yalancı ve iftiracı olarak nitelendirerek daha sonra beraat edecek olan iki eski bakanın milletvekili dokunulmazlığını kaldırttığı için eleştirmiştir. Cumhurbaşkanı bu kişi hakkında, kendisine hem şahsen hem de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sıfatıyla hakaret dolu ve iftira içeren sözler sarf ettiği iddiasıyla suç duyurusunda bulunmuştur. Savcılığın talebi üzerine açılan davada mahkeme sanığı suçlu bulup bir yıl dört ay hapsine karar vermiştir. Mahkeme hükmün açıklanmasını beş yıl süreyle geriye bırakmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, hükmedilen cezanın orantısız olduğunu dile getirerek 10. maddeye yönelik ihlal tespit etmiştir. Ayrıca söz konusu eleştirilerin, özel bir koruma atfedilmemesi gereken cumhurbaşkanına yönelik olduğuna da işaret etmiştir.

Örnek olay çalışması 2

Bir Deniz Kurmay Binbaşısı 24 Kasım 1997 tarihinde bir gemide gerçekleştirdiği denetim ziyareti sırasında, duvarda yer alan Atatürk portreleriyle alay ederek bir astsubaya "Daha büyük kellesini assaydın bari" dediği iddiasıyla suçlanmıştır. Yapılan yargılama sonucunda, ilk derece mahkemesi, bu kişiyi bir yıl hapis cezasına mahkûm etmiş ve hükmün ertelenmesine karar vermiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ihtilaf konusu müdahaleyi haklı kılmak için ulusal mahkemeler tarafından ileri sürülen gerekçelerin yeterli olmadığı ve söz konusu müdahalenin izlenen meşru amaca nazaran orantısız olduğu kanaatine varmıştır. Bu karara varırken Mahkeme, başvuranın bu sözleri kapalı bir yerde ve çevresinde bulunan pek az kişinin önünde bağırarak söylediği hususunu göz önünde bulundurmuş, bu koşullarda söylenen bu sözlerin tek başına Atatürk'ün hatırasına ağır hakaret teşkil ettiği şeklinde değerlendirilemeyeceği kanaatine varmıştır.

Tartışmaların sonunda, eğiticiler, bu çalışmanın amacının bundan sonraki modüle hazırlık olduğunu, ifade özgürlüğüne bir sınırlama getirilmesi durumunda birçok etkenin göz önünde tutulmasının gerekeceğini göstermenin hedeflendiğini belirtir. Bu etkenlerin her olay bazında ayrı ayrı değerlendirilmek durumunda olduğu vurgulanır. Bir sonraki modülde buna ilişkin hukuk tekniği ile ilgili ayrıntılı tartışmaların yapılacağı belirtilir.

İKİNCİ ADIM – ÜÇ AŞAMALI TEST

Genel Tartışma

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının koşulları üzerine bir tartışma çalışmasında üç aşamalı test sunumundan faydalanabilirler.¹⁶ Tercihen, her bir slaytı göstermeden önce katılımcılara soru sorarak slayttaki içeriğe dair katkılarını sağlamaları teşvik edilmelidir. Buradaki kavramları sunarken eğiticiler AİHM ve ulusal davalardan örnekler vererek oturum boyunca bu örneklerden faydalanacaktır. Eğiticiler, tartışmaları yönlendirirken aşağıdaki hususlara değinilmesini sağlamalıdır.

¹⁶"Üç Aşamalı Test Uygulaması"
Slaytları

AİHM'ye göre üç aşamalı testin tatbiki

Üç aşamalı test, hem AİHM tarafından Sözleşme'nin 8-11. maddeleri kapsamındaki davaları çözüme bağlamakta kullanılmaktadır hem de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi gereği, Türk hâkimler açısından ifade özgürlüğü davaları hakkında karar verirken böyle bir gerekçeyi takip etmek yarar sağlayacaktır.

Üç aşamalı testin başında, ilk önce ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin varlığını gösteren olguların tespiti gerekmektedir. Mahkeme, ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale bulunmadığına hükmederse üç aşamalı teste girişmeye gerek kalmaz.

AİHS'nin 10. maddesinin 2. fıkrasına göre, herhangi bir Sözleşmeci Devletin ulusal makamları, bir arada karşılanması gereken şu üç koşulun varlığı hâlinde ifade özgürlüğünün kullanımına müdahalede bulunabilir:

1. Müdahale (“işlem”, “şart”, “kısıtlama” veya “ceza”) kanunen öngörülmüştür.

- *Gawęda / Polonya (Başvuru No. 26229/95)*
- *Sunday Times / Birleşik Krallık (Başvuru No. 6538/74)*

2. Müdahale şu yarar veya değerlerden biri veya birkaçının korunması amacını taşımaktadır:

- Ulusal güvenlik; toprak bütünlüğü; kamu güvenliği; kamu düzeninin sağlanması veya suç işlenmesinin önlenmesi; sağlığın ve ahlakın korunması; başkalarının itibar ve haklarının korunması; gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi ve yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması.
- *Observer ve Guardian / Birleşik Krallık (Başvuru No. 13585/88)*

3. Müdahale demokratik bir toplumda gereklidir.

- *Długołęcki / Polonya (Başvuru No. 23806/03)*
- *Tolstoy Miloslavsky / Birleşik Krallık (Başvuru No. 18139/91)*

Bu test sırayla uygulanmalıdır. Eğer aşamalardan birinde aranan koşullar gerçekleşmemişse diğer aşamaya gerek kalmadan ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna varılır.

Eğiticiler üç aşamalı test konusunda tartışmaları yönlendirirken sadece AİHM kararlarına atıf yapmakla yetinmemeli, aynı zamanda ilgili Türk mevzuat ve içtihatlarına dikkat çekmelidir.

Üç aşamalı testin Türk hukukunda ve pratiğinde uygulanması

Eğiticiler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel olarak 13-15. maddelerine ve daha özel olarak da 26. maddesinin 2. fıkrasına atıf yaparak temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına dair kuralları sunar.

Türkiye'de yüksek mahkemelerin üç aşamalı testi nasıl uyguladığı her bir mahkemeden en az bir örnekle anlatılmalıdır.

Ortada bir müdahale bulunup bulunmadığının nasıl saptanacağı ile ilgili olarak, eğiticiler, Fatih Taş Davası'na atıfta bulunabilirler. Bahsi geçen davada Anayasa Mahkemesi bir yayınlı ilgili olarak kovuşturmanın ertelenmesi kararının ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale olarak görüldüğü, zira üç yıl içerisinde aynı kanun hükümlerinden ötürü suçlu bulunması hâlinde cezaya mahkûm edilecek olan başvuru üzerinde bu kararın baskı oluşturduğu sonucuna varmıştır (Fatih Taş Davası, E. 2013/1461, K.T. 05/11/2014).

Eğiticiler bundan başka, müdahalenin hukukiliği şartı ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin Twitter ve Youtube kararlarına da atıfta bulunmalıdır (Yaman Akdeniz ve diğerleri Davası, E. 2014/3986, K.T. 02/04/2014; Youtube LLC Corporation Service Company ve diğerleri Davası, E. 2014/4705, K.T. 29/05/2014).

Bu kararda dile getirildiği üzere, bir müdahale, birtakım nitelikleri taşıması hâlinde hukuka uygun addedilebilir. Bunlar; erişilebilirlik, yeterince açık olma ve öngörülebilirliktir.

Bundan başka, müdahalenin meşru amaçları ve orantınlığı meselelerinin ayrıntılı biçimde ele alınmış olduğu başka yüksek mahkeme kararları da mevcuttur. Bunlar arasında şu davaları sayabiliriz:

- Anayasa Mahkemesi, Ali Karatay Davası, E. 2012/990, 10/12/2014
- Yargıtay, Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Davası, Ceza Genel Kurulu, E. 2007/8-244, K. 2008/92
- Danıştay, Alem Radyo ve Televizyonu Davası, 13. Daire, E. 2014/3811

Eğitici, Türkiye'deki yüksek mahkemelerin yerleşik içtihatlarına göre, ifade özgürlüğünün soyut bir tehlike veya riske dayanılarak sınırlandırılmayacağını dolayısıyla söz konusu tehdidin gerçek, yakın ve açık olması gerektiğini net bir şekilde ortaya koymalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası açısından üç aşamalı testin uygulanması

Temel hak ve özgürlükler, Anayasal metinlerde yer alırken genellikle sınırlayıcı düzenlemelere de yer verilmektedir. Bu sınırlamalar, ilgili hak ve özgürlüğe özgü olabileceği gibi, bunun yanında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 13. maddesinde düzenlendiği hâliyle genel sınırlamalar şeklinde de olabilmektedir.

Toplumsal gerçeklikler, hakların kötüye kullanılabilme ihtimali ve daha birçok sebeple temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, ideal bir durum olmasa da kabul edilebilir bir olgudur. Bu noktada önemli olan, sınırlandırmanın maksimum seviyelere çıkarılarak "hakkın özüne" dokunulmamasıdır.

Öte yandan, ifade özgürlüğü özelinde korunmaması gerektiği yönünde genel kabul görmüş “tartışmalı ifadelerin” varlığı, ifade özgürlüğünün sınırlarını belirlemede ortaya çıkan zorluklardan biridir. Tarihsel gerçekleri inkâr söylemi, demokratik rejimi yıkmayı hedefleyen ifadeler, ırkçılık, hoşgörüsüzlük, şiddet ve nefret barındıran ifadeler, pornografi ve çocukların korunması ile ilgili hususlar, ifade özgürlüğünü sınırlandırma kriterleri ile birlikte tartışılması sona ermeyecek ve sürekli geliştirilecek bir alan olarak karşımızda durmaktadır.

AİHM, ifade özgürlüğünün bazı koşullar altında sınırlandırılabilceğini ve sınırlandırma konusunda tartışmalı noktaları da dikkate alarak ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarını sonuçlandırmada “üç aşamalı testi” uygulamaktadır. Bu testin, Anayasa Mahkemesinin itiraz ve iptal davalarındaki “norm denetimi” sırasında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 13. maddesini uygulama yönteminden belirgin bir farkı yoktur.

Birinci aşama: müdahalenin varlığını tespit

Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini ileri süren başvuru sahipleri, genellikle olayları anlatmakta ve kendilerinden uzmanlık beklenmediği için hukuki nitelendirmelerde hatalar yapmaktadır. Bundan farklı olarak kişiler, herhangi bir hak ihlaline uğramamış olsalar da haklarının ihlal edildiği inancı ile hareket edebilmektedirler. Bu sorunları ortaya koyabilmek adına üç aşamalı testin birinci aşamasını üç alt başlık altında incelemek gerekmektedir:

1. Müdahale, ifade özgürlüğünün hangi kapsamıyla ilişkilidir? Bilindiği gibi ifade özgürlüğü, düşünceye sahip olma, bilgi ve düşünceyi açıklama ve bilgiye ulaşma özgürlüklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönleri ile olayın somutlaştırılması, ihlal tespitini kolaylaştıracaktır.
2. Gerçek anlamda bir müdahale var mıdır? Kişiler, herhangi bir ihlal bulunmasa da haklarının ihlal edildiği düşüncesinde olabilirler. Bu nedenle müdahale oluşturan durumun somutlaştırılması gerekir. İfade özgürlüğüne müdahale edilme biçimleri, özgürlüğün kullanılma şekline göre değişkenlik gösterecektir. Basılmış bir kitabın toplatılması, süreli yayına sansür uygulanması, toplantı ve gösteri talebine olumsuz cevap verilmesi, gösterinin dağıtılması, soruşturma açılması, vb.
3. Müdahalenin yasal zeminde bir dayanağı olmalıdır. İfade özgürlüğünün sınırlandırılması ancak kanunla mümkün olacağından öncelikle müdahalenin yasal karşılığı belirlenecektir (Türk Ceza Kanunu [TCK] ve diğer yasal mevzuattaki düzenlemelere burada vurgu yapılacaktır.). Kanunilik; yasa, kanun hükmünde kararname [HKH], tüzük, yönetmelik, yargı içtihadı vb. yazılı veya yazılı olmayan fakat yürürlükte bulunan hükümlerin tamamını kapsamaktadır. Bu hükümlerle ilgili olarak bulunması gereken en önemli özellikler şunlardır:
  - a- Herkes tarafından erişilebilir olmalıdır.
  - b- Herkes tarafından anlaşılabilir açıklıkta olmalıdır.
  - c- Mevcut hükümler, hukukun keyfi kullanımına karşı güvence içermelidir [Örnek karar: RTBF / Belçika Kararı (Başvuru No. 50084/06)].

İkinci aşama: müdahalenin haklı sebebe dayanması

İfade özgürlüğü, mutlak bir özgürlük olmayıp, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel hak ve özgürlüklerin sınırlama rejimine tabidir. İfade özgürlüğüne ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında sınırlama sebeplerine yer verilmiştir. Basın özgürlüğünün sınırlanmasında ise kural olarak 28. maddenin dördüncü fıkrası gereğince Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26 ve 27. madde hükümleri uygulanacaktır. Bundan başka basın özgürlüğünün sınırlanmasında 28. maddenin beşinci, yedinci ve dokuzuncu fıkralarında bazı özel sınırlama sebeplerine yer verilmiştir.

Ancak ifade ve basın özgürlüklerine yönelik sınırlamaların da bir sınırının olması gerektiği açıktır. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 13. maddesindeki ölçütler göz önüne alınmak zorundadır. Bu sebeple ifade özgürlüğüne getirilen sınırlandırmaların denetiminin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 13. maddesinde yer alan meşru amaçlar çerçevesinde ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26 ve 28. maddeleri kapsamında yapılması gerekmektedir.

AİHS'de düzenlenen meşru amaçlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Ulusal güvenliğin korunması
- Toprak bütünlüğünün korunması
- Kamu emniyetinin korunması
- Düzensizliğin ve / veya suç işlenmesinin önlenmesi
- Sağlığın korunması
- Ahlakın korunması
- Başkalarının şöhretinin veya haklarının korunması
- Gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi
- Yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda düzenlenen "meşru amaçlar" ile AİHS'de düzenlenen "meşru amaçlar" genel olarak örtüşmektedir.

Ancak "ahlakın korunması" ve "sağlığın korunması" ifadeleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda açıkça yer almamaktadır.

"Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devlet'in ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması", "suçluların cezalandırılması", "özel ve aile hayatlarının korunması" ve "kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması" meşru amaçları da AİHS'de yer almamaktadır. Fakat bu düzenlemelerdeki farklılık yorumla giderilebilir niteliktedir.

Burada önemli olan, meşru amaçların istisnai nitelikte olduğu ve dar yorumlanması gerektiğidir.

Hakaret bağlamında öne çıkan meşru amaçlar konusunda ise “başkalarının haklarının, özellikle kişilik haklarının, özel hayatın gizliliğinin korunması” vurgulanabilir.

Üçüncü aşama: demokratik toplumda gereklilik ve orantılılık

Demokrasiler, temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimlerdir. Öze dokunma yasağını ihlal etmeyen müdahaleler yönünden gözetilmesi öngörülen “demokratik toplum düzeninin gerekleri” kavramı, öncelikle ifade özgürlüğü üzerindeki sınırlamaların zorunlu veya istisnai tedbir niteliğinde olmalarını, başvurulabilecek en son çare veya alınabilecek en son önlem olarak kendilerini göstermelerini gerektirmektedir. “Demokratik toplum düzeninin gereklerinden olma”, bir sınırlamanın demokratik bir toplumda zorlayıcı bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacıyla yönelik olmasını ifade etmektedir. Buna göre, sınırlayıcı tedbir, bir toplumsal ihtiyacı karşılamıyorsa veya başvurulabilecek en son çare niteliğinde değilse demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir tedbir olarak değerlendirilemez.

Başka bir ifadeyle, yapılan sınırlama, hak ve özgürlüğün özüne dokunarak kullanılmasını engelliyor veya aşırı derecede güçleştiriyorsa, etkisiz hâle getiriyorsa veya ölçülülük ilkesine aykırı olarak sınırlama aracı ile amacı arasındaki denge bozuluyorsa demokratik toplum düzenine aykırı olacaktır.

Ölçülülük denetimi, ulaşılmak istenen amaçtan yola çıkılarak bu amaca ulaşmak için seçilen aracın denetlenmesidir. Bu sebeple düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğü alanında getirilen müdahalelerde, hedeflenen amaca ulaşabilmek için seçilen müdahalenin elverişli, gerekli ve orantılı olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda, demokratik toplumun temellerinden olan ifade özgürlüğünün, sadece olumlu karşılanan veya kimseye saldırgan gelmeyen veya insanların kayıtsız kalabildiği bilgi ve düşünceler değil, devletin veya toplumun bir bölümünü eleştiren, saldırgan gelen, sarsıcı nitelik taşıyan veya rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de geçerli olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bunlar, demokratik toplum düzeninde geçerli olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir.

”

¹⁷ Eğitim Materyali No. 8 ve 9.

Eğiticiler bu çalışma sonunda ilgili eğitim materyallerini katılımcılara dağıtırlar.¹⁷

ÜÇÜNCÜ ADIM – ÜÇ AŞAMALI TESTİN UYGULANMASI

Örnek Olay Çalışması

Ayrılan süre: 60 dakika

Eğiticiler, katılımcıları üç gruba ayırır. Bu gruplardan birinin birazdan dağıtılacak örnek olay çalışması ile ilgili davada hâkim, diğerinin savcı ve bir diğerinin de sanık müdafii rolünü oynayacaklarını söyler. Aşağıdaki sorular için kendilerine verilen rollere uygun cevaplar hazırlamalarını ister.

- Söz konusu haber, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilir mi?
- Haber, özel hayatın gizliliğinin ve kişinin itibarının ihlali anlamına gelir mi?
- Görüşmenin yayımlanmasında, fotoğrafın yayımlanmasında veya görüşmenin tamamının yayımlanmasında kamu yararı söz konusu mudur?
- Ortaya çıkarılan ilişki ile ilgili bilginin gerekçesini hangi koşullar oluşturabilir? Böylesi bir ilişkinin kamu tarafından, oy verenler tarafından öğrenilmesinde ne gibi bir kamu çıkarı söz konusu olabilir?
- Ortaya çıkarılan ilişki kamu yararına mıdır? Politikacının özel hayatının ihlali midir? Mankenin özel hayatının ihlali midir?

Gruplara kendi görüşlerini oluşturmak ve bir sözcü belirlemek için 10 dakika süre verilir. Süre bitiminde sözcülerden sunumlarını 2-3 dakika içerisinde yapmaları istenir. Herkes sunumunu bitirdikten sonra kalan 10 dakika içerisinde eğitimcilerin yönlendirdiği bir tartışma yapılır.

Örnek olay çalışması

Dürüstlüğü ile tanınmış bir bakan, bir kara yolu inşaatı ihalesiyle ilgili bir telefon görüşmesi yapar. Üçüncü bir şahıs, rüşvet bahsinin geçtiği bu telefon konuşmasını kaydeder. Söz konusu kayıt bir gazeteciye verilir.

Gazeteci, görüşme kaydını aldıktan sonra politikacıyı takip ederek özel hayatını izlemeye başlar ve politikacının bir kadınla el ele bir evden çıkarken fotoğrafını çeker. Söz konusu kadın ünlü bir mankendir. Gazeteci, iş adamıyla ve politikacıyla temas kurmaya çalışır ancak kendisiyle konuşmayı reddederler. Gazeteci ayrıca söz konusu yol inşaatının ihale duyurusu ile ilgili dokümanları da araştırır, ihale henüz sonuçlanmamıştır.

Gazeteci, telefon görüşmesini ve fotoğrafı günlük bir gazetede “Sahtekâr Politikacı Rüşvet Alıyor” başlığı ile yayımlar. Haberde politikacı ile iş adamı arasındaki telefon görüşmesi de anlatılmaktadır. Ayrıca mankenle olan ilişkiye de yer verilir. Aynı haber, görüşmenin tamamı ve fotoğraf ile birlikte, internet sitesinde de yayımlanır.

“SAHTEKÂR POLİTİKACI RÜŞVET ALIYOR

Hepiniz bakan (...)’yi tanıyorsunuz değil mi? Ne kadar da güvenilir, ailesini seven ve terbiyeli bir insandır. Ne yazık ki gerçek yüzü bu değil. Bakan (...) ile iş adamı (...)’nin arasında geçen bir telefon görüşmesi gazetemizin eline geçti. (...) büyük bir inşaat şirke-

tinin sahibidir ve sürekli devletin inşaat işlerinin ihalelerine girmektedir. Sınırlı olduğu çok belli olan iş adamı görüşmede, 'İhalenin bana kalacağı sözü verilmişti ama hâlâ olmadı. Bu ihale için size bir sürü para ödedim eğer ihale kısa sürede sonuçlanmazsa eşinizden başka bir kadınla ilişkinizin olduğunu tüm kamuya duyuracağım!' diyor.

Bu bilginin açığa çıkmasıyla birlikte bizim saf ve masum bakanımızın artık bir yalancı ve sahtekâr olarak anılması gerekir. Kayıttan da anlaşıldığı üzere bakan, kişisel çıkarı için, ihalenin bir iş adamına verilmesini sağlamak suretiyle resmî pozisyonunu suistimal etmiştir. Fakat bu sefer iş adamı bakandan akıllı çıkmış ve onun özel hayatını araştırmış. Öyle görünüyor ki bizim güvenilir ve ailesini seven bakanımız uzun bacaklı modellerle kırıştırıyor, son birkaç aydır ünlü manken (...) ile ilişki yaşıyor. Bu ayın başlarında Ankara'da (...) restoranından el ele çıkarken görüldüler ve aynı taksiye bindiler.

Şimdi politikacı sadece itibarını ve siyasi desteğini değil, aynı zamanda çok sevdiği ailesini de kaybedecek. Sahtekâr, yalancı ve sadakatsiz; bakan artık böyle anılmalı."

Politikacı bu haberle özel hayatının ihlal edildiğini iddia eder ve savcılığa şikâyetle bulunarak gazeteciye karşı bir hakaret davası açılmasını talep eder. Ayrıca Sulh Ceza Mahkemesine de haberin tekzip edilmesi talebiyle başvurur. Politikacı aynı zamanda Sulh Ceza Mahkemesinden söz konusu haberin internet ortamından kaldırılmasını da talep eder.

Habere konu manken de kişisel haklarının ihlal edildiğini iddia eder; haberin tekzip edilmesini ve haber ile fotoğrafın internetten kaldırılmasını ve savcılığa şikâyetle bulunarak dava açılmasını talep eder.

Bu esnada politikacıya karşı ceza davası başlatılır, fakat dava hâlen derdesttir.

Eğiticiler, katılımcıların cevaplarını özetleyerek ifade özgürlüğünün iki sınırlama alanının olduğunu açıklamalıdır:

1. Başkalarının hakları: itibar, özel hayatın gizliliği gibi.
Oberschlik – Avusturya Davası (Başvuru No. 20834/92)
Von Hannover – Almanya Davası (Başvuru No. 59320/00)
2. Kamu yararı: devlet güvenliği, kamu ahlakı, Yahudi soykırımının inkârı, nefret söylemi gibi.
Kühnen – Federal Almanya Cumhuriyeti Davası (Başvuru No. 12194/86)

Eğiticiler, başta nefret söylemi olmak üzere, koruma kapsamının dışında kalan birtakım ifadelerin olduğundan bahseder.

Eğiticiler, ifade özgürlüğü (10. madde) ile özel hayatın gizliliğinin korunması (itibar, 8. madde) haklarının arasındaki çatışmadan bahseder.

Özel hayatın gizliliği, ifade özgürlüğüne müdahaleyi haklı gösteren meşru bir amaç olabilir.

Takdir yetkisi kavramı

Eğiticiler, kısaca “takdir yetkisi kavramını” tanıtmalı ve şunu vurgulamalıdır: “İfade özgürlüğü gibi, belirli bir hakkın kapsamına dair geniş bir görüş birliği var olan durumlarda Sözleşmeciler Devletlerin çok sınırlı bir takdir yetkisi bulunmakta veya hiç bulunmamaktadır.”

Bu çalışmanın amaçları şunlardır;

- Katılımcıların, ifade özgürlüğünün esas, kısıtlamanın ise istisna olduğu konusundaki farkındalıklarını arttırmak,
- İfade özgürlüğüne müdahale edildiği durumlarda üç aşamalı testi uygulama kapasitelerini geliştirmek,
- Katılımcıların, ifade özgürlüğü davalarında gerekçe yazarken AİHM içtihatlarını ve bununla paralel olan Türk yüksek yargısı içtihatlarını dikkate almalarını sağlamak.

Burada tartışmayı özetlerken eğiticiler AİHM'nin üç aşamalı testi üzerinde durur.

DİKKAT!

Eğiticiler de kendi analizlerini hazırlamalıdır -soruları AİHM tespitlerine dayanarak yanıtlamalı- ve bu analizler katılımcıların kendi yanıtlarını sunmalarının ardından açıklanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ ADIM – HAKARET BAĞLAMINDA ORANTILILIK VE ÖLÇÜLÜLÜK TESTİNİN UYGULANMASI

Beyin Fırtınası

Ayrılan süre: 30 dakika

Eğiticiler, katılımcılara küçük kâğıtlar dağıtır; orantılılık ve ölçülülük testi uygulandığında hangi durumlarda hakaret sorumluluğunun olmaması gerektiğini sorar ve çok hızlı bir şekilde cevaplarını yazmalarını ister. Katılımcılara sadece bir iki dakika süre verilir. Burada önemli olan tam cümleler kurmak değil, katılımcıların akıllarına ilk geleni kâğıda dökmeleridir. Süre bittiğinde kimlerin cevaplarını okumak istediği sorulur.

Eğiticiler, katılımcılardan gelen cevapları dikkate alarak tartışmaları arka sayfadaki hususların altını çizerek yönlendirir.

Hakaretten sorumlu tutulmama koşulları

İfade doğruysa

- Anayasa Mahkemesi, 08/04/2015 tarihli Nihat Özdemir Kararı (Başvuru No. 2013/1997)
- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/11549 E., 2015/8464 K. sayılı Karar
- *Ristamaki and Korvola – Finlandiya Davası (Başvuru No. 66456/09)*

Siyasi bir söylem (mecliste veya mahkemede söylenmişse veya bu tür süreçlerin bir raporuysa)

- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/8985 E., 2015/6808 K. sayılı ve 27/05/2015 tarihli Karar
- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/12667 E., 2015/97028 sayılı 14/09/2015 tarihli Karar
- *Castells – İspanya Davası (Başvuru No. 11798/85)*

Hiciv ise

- Anayasa Mahkemesi, 04/06/2015 tarihli Bekir Coşkun Kararı (Başvuru No. 2014/12151)
- *Feldek – Slovakya Davası (Başvuru No. 29032/95)*
- *Rózycki ve Kuliś – Polonya Davası (Başvuru No. 27209/03)*

Hakaret içeren fikir başka birinin ifadesi ise (ve gazeteci bunu desteklemiyorsa)

- *Jersild – Danimarka Davası (Başvuru No. 15890/89)*

Kamu yararı varsa

- Anayasa Mahkemesi, 30/06/2014 tarihli İlhan Cihaner Kararı (Başvuru No. 2013/5574)
- Anayasa Mahkemesi, 26/02/2015 tarihli Ergün Poyraz Kararı (Başvuru No. 2013/2809)
- Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/7864 E. ve 2015/1693 K. sayılı ve 22/05/2015 tarihli Karar
- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/11586, 2015/8272 sayılı ve 22/06/2015 tarihli Karar
- *Thorgeirson – İzlanda Davası (Başvuru No. 13778/88)*
- *Bladet Tromso – Norveç Davası (Başvuru No. 21980/93)*

Devletin bir kuruluşuna yöneltilmişse

- Anayasa Mahkemesi, 2013/2393 sayılı ve 11/03/2013 tarihli Tuğrul Çulfa Kararı
- Anayasa Mahkemesi, 23/01/2014 tarihli Emin Aydın Kararı (Başvuru No. 2013/2602)

- Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2012/34727 E., 2013/33480 K. sayılı ve 24/12/2013 tarihli Karar
- Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/6248 E., 2015/3846 K. sayılı ve 01/07/2015 tarihli Karar
- Eon – Fransa Davası (Başvuru No. 26118/10)
- Otegi Mondragon – İspanya Davası (Başvuru No. 2034/07)

Değer yargılarını içeren bir fikir açıklamasıysa

- Anayasa Mahkemesi, 16/07/2014 tarihli Nilgün Halloran Kararı (Başvuru No. 2012/1184)
- Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/1393 E., 2015/1782 K. sayılı ve 22/05/2015 tarihli Karar
- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/10209 E., 2015/6715 K. sayılı ve 26/05/2015 tarihli Karar
- Danıştay 13. Dairesinin E. 2006/6232 sayılı Kararı
- Lings – Avusturya Davası (Başvuru No. 9815/82)
- Feldek – Slovakya Davası (Başvuru No. 29032/95)

Eğiticiler bu soruların tek başına cevaplanan sorular olmadığını, her olayda tüm sorulara ayrı ayrı cevap aranması gerektiğini vurgulamalıdır. Çalışmanın sonunda ilgili eğitim materyali katılımcılara dağıtılmalıdır.¹⁹

¹⁹Eğitim Materyali No. 11

BEŞİNCİ ADIM – ÖZEL HAYATIN KORUNMASI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDA ADİL DENGENİN KURULMASI

Örnek Olay Çalışması

Ayrılan süre: 45 dakika

Eğiticiler, katılımcılara aşağıdaki olay örneklerinden birini dağıtır²⁰ ve okumalarını ister. Davayı anlamaları için katılımcılara beş dakika kadar bir zaman tanır. Herkes okuduktan sonra aşağıdaki soruları sormaya başlar ve tartışmayı yönlendirir. Eğiticiler, dava örneğine odaklanması, başka konulara girilmesi konusunda katılımcıları uyarmalıdır.

²⁰Eğitim Materyali No. 12

OLAY ÖRNEKLERİ

Olay-1:

Mağdur, yurt dışındaki bir spor kulübünde futbol oynayan ünlü bir futbolcunun babasıdır. Bunun yanı sıra zaman zaman oğlunun transferleri ile ilgili basına açıklamalarda bulunmuş ve menajeri gibi davranmıştır.

Mağdur sevgilisi ile Bodrum'da tatil yapmaktayken plajda çekilmiş fotoğrafları gazetede yayınlanmak suretiyle 'genç sevgilisi ile yakalandı, sevgilisi ile İbiza'da tatil yapan futbolcunun babası Bodrum'da oğluna nispet yapıyor başlığı altında haber yapılmıştır.

Mağdur özel hayatına ilişkin fotoğraflarının yayınlandığını ve fotoğrafların altındaki yorumlar ile kişilik haklarının saldırıya uğratıldığını iddia ederek gazetenin yayıncısı şirket hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur.

Olay-2:

Mağdur ve sanık dava tarihinde TBMM'de milletvekilleridir. Sanık tarafından basına verilen demeçte mağdur ile ilgili olarak kendisine yöneltilen bir soru üzerine şu ifadeleri kullanmıştır.

"Meclisin yüz karası, ağız bozuk, ağız ishali olmuş, Meclisin dokusunu bozan küfürbaz".

Mağdur, söz konusu ifadelerin kişilik haklarına saldırı niteliğinde olduğunu belirterek suç duyurusunda bulunmuştur.

Sanık, savunmasında mağdurun ismini kullanmadığını, ifadelerin genel eleştiri ve düşünce açıklaması niteliğinde olduğunu, belirterek beraatını istemiştir.

Örnek olay 1 ile ilgili sorular:

- Mağdurun, futbolcunun kendisi olması durumunda, mahkemenin değerlendirme esnasında başvurduğu temel kriterlerde farklılık olur muydu?
- Söz konusu fotoğrafların kamuya açık bir tatil yöreninde değil de kişinin evinde çekilmiş olması durumunda değerlendirme ölçütlerinde farklılık olur muydu?
- Mağdur tamamen sıradan bir kişi olsaydı sonuç değişir miydi?

Örnek olay 2 ile ilgili sorular:

- Dava konusu ifadeler, basının mağdur ile ilgili sorusuna verilen cevap içeriğinde değil de bağlamından kopuk şekilde sarf edilseydi sonuç ne olurdu?
- Dava konusu ifadeler parlamenterler tarafından değil de sıradan bir kişi tarafından başka bir kişiye karşı sarf edilseydi değerlendirme kriterleri değişir miydi?
- Söz konusu ifadeler, sıradan bir kişi tarafından bir parlamentere karşı kullanılmış olsaydı değerlendirmeleriniz ne olurdu?

Eğiticiler tartışmaları yönlendirirken ilgili AIHM içtihatlarını göz önünde bulundururlar. Tartışmaları zenginleştirmek için aşağıdaki soruları kullanabilirler:

1. Kamuya mal olmuş kişilerin girilmemesi gereken yaşam alanları var mıdır?

Bu konuyla ilgili tartışmalarda eğiticiler özellikle aşağıdaki kararlara dikkat çekebilirler:

Özel hayat ve kamuya mal olmuş kişi kavramları

- Von Hannover – Almanya Davası (Başvuru No. 59320/00, 24/06/2004)

15 Aralık 1999 tarihinde, Almanya Federal Anayasa Mahkemesi, Monako Prensesi Caroline hakkında çocuklarıyla birlikte görüntülediği fotoğrafların yayımlanmasını kısıtlayan bir ihtiyati tedbir kararı vermiştir. Mahkeme bu kararı, çocukların özel hayatının gizliliğinin korunması ihtiyacının yetişkinlerinkinden daha fazla olması gerekçesiyle vermiştir. Ancak Alman Mahkemesi, mevcut durumda tartışmasız bir şekilde “kamuya mal olmuş kişi” konumunda olan başvuru sahibinin, resmî görevleri ile ilgili olanlar dışında günlük hayatından kareler gösterse dahi, kamuya açık alanlarda çekilmiş olan fotoğraflarının yayımlanmasına müsamaha göstermek zorunda olduğunu düşünmektedir. Mahkeme bu bağlamda, basın özgürlüğüne ve kamunun, böylesi bir kişinin genel anlamda halka açık yerlerde nasıl davrandığını bilmeye yönelik meşru çıkarına göndermede bulunmuştur.

İfade özgürlüğü her ne kadar fotoğrafların basılmasını kapsayacak şekilde geniş tutulmuşsa da söz konusu fotoğraflar “fikirlerin” değil, bir bireyin kişisel ve hatta mahrem “bilgilerini” içeren görüntülerin yayılması ile ilgili olduğu için başkalarının hakları ve itibarı özellikle önem arz etmektedir. Paparazzi fotoğrafları genellikle sürekli taciz ortamında çekilmekte ve söz konusu kişide, özel hayatına müdahale edildiğine hatta kendisine eziyet edildiğine dair güçlü duygular uyandırmaktadır. 8 ve 10. maddeler arasında dengeyi kurmadaki belirleyici faktör, çıkan fotoğraf ve haberlerin kamu çıkarı tartışmalarına ne derecede katkı yaptığıdır. Kamunun, başvuru sahibinin, özel yerlerin dışında görülmüş olsa bile, nerede olduğunu veya özel hayatında genel anlamda nasıl davrandığını bilmekte herhangi bir meşru

çıkartı yoktur. Ünlü kişiler dâhil olmak üzere herkesin, özel hayatının korunmasına yönelik “meşru bir beklentisi” vardır. Dolayısıyla 8. madde ihlal edilmiştir.

- Von Hannover – Almanya (No. 2)[BD] (Başvuru No. 40660/08 ve 60641/08, 07/02/2012)

2002 ile 2004 yılları arasında, Alman dergileri “Frau im Spiegel” ve “Frau Aktuell”, başvuru sahibi olan Monako Prensesi Caroline ile kocasının, St Moritz ve Zürs’te yaptıkları kayak tatillerinde görüntülendikleri bir dizi fotoğrafı yayımlamıştır. “Frau im Spiegel” dergisinde yayımlanan üç fotoğraftan biri, o zaman Monako’nun başında bulunan Prenses Caroline’in babası Prens III. Rainier’in kötü sağlık durumundan bahseden bir yazı ile birlikte yayımlanmıştır (“ilk fotoğraf”). “Frau Aktuell” dergisinde yer alan fotoğraf da neredeyse aynıdır ve benzer bir yazıyla birlikte yayımlanmıştır.

26 Şubat 2008’de, Federal Anayasa Mahkemesi, Federal Yüksek Mahkemesinin, Prenses Caroline’in talebi neticesinde ilk fotoğrafın “Frau im Spiegel” dergisi tarafından daha fazla yayımlanmasını engelleyecek bir ihtiyati tedbir kararı verilmesini reddetme kararını onaylamıştır. Mahkeme bu kararını, söz konusu fotoğrafın bilgi değerinin, fotoğrafa eşlik eden yazı bağlamında değerlendirilmesi gerekçesiyle vermiştir. İkinci fotoğrafla ilgili olarak ise ne fotoğrafın kendisi ne de yayımlanan yazı, genel kamu çıkarı ile veya günümüz toplumu ile ilgili bulunmuştur. Yayımlanan bilgiler tamamen Prenses Caroline’in özel hayatına odaklanmakta ve sadece eğlence amacına hizmet etmektedir. Üçüncü fotoğrafta ise yayımlanan yazı her ne kadar kamu çıkarını ilgilendiren, günümüz toplumuyla ilgili bir olaya göndermede bulunsa da (Monako’daki Gül Balosu), fotoğrafla olay arasında herhangi bir bağ yoktur. Bu fotoğraflar ancak başvuru sahibinin rızası ile basılabilir. Fakat ilk fotoğrafla ilgili olarak; bir taraftan kamu çıkarı tartışmalarına katkıda bulunacak herhangi bir bilgi içermezken diğer taraftan bu durum, fotoğrafa eşlik eden yazı için geçerli değildir. Prens Rainier’i etkileyen hastalık kamuyu ilgilendiren bir mevzudur. Buna göre basın, prensin çocuklarının, aile dayanışmasına yönelik yükümlülükleri ile tatile çıkma isteği gibi özel hayatlarındaki meşru ihtiyaçlarını nasıl bağdaştırdıklarına dair haber yapma hakkı vardır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu fotoğrafın, yazıda anlatılan olayla yeterince yakın bir ilgisi vardır.

Başvuru sahibinin, “Frau Aktuell” dergisine karşı ayrıca talep ettiği ihtiyati tedbir kararı da benzer gerekçelerle 6 Mart 2007 tarihinde Alman Federal Yüksek Mahkemesi tarafından geri çevrilmiştir. Başvuru sahipleri, 8. maddedeki haklarının ihlal edildiği iddiasıyla AİHM’ye başvurmuşlardır.

Alman mahkemelerinin ilk Von Hannover kararından sonraki yaklaşım değişikliğini dikkate alarak ve çakışan çıkarların dengelenmesinde ulusal mahkemelerin elinde bulunan takdir yetkisinin sınırları doğrultusunda, Mahkeme, 8. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme, yerel mahkemeler için, 8 ve 10. maddelerde yer alan haklar arasında denge kurarken dikkate alacakları beş kriter belirlemiştir:

(1) Söz konusu bilginin kamu yararı içeren bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı

Dikkate alınması gereken ilk ve asıl kriter, fotoğrafların veya yazıların kamu yararı içeren bir tartışma konusuna olan katkısıdır. Kamu yararı mevzusunun tanımı, davanın koşullarına bağlıdır ve siyasi konular veya suçlarla sınırlı olmayıp spor veya performans sanatçılarıyla ilgili yayınları da içerir.

Alman mahkemelerinin, fotoğrafların bilgi değerini, eşlik eden yazılar ışığında değerlendirmesi, Sözleşme kapsamında eleştirilemez. Fotoğraflarla yazıda anlatılan olay arasında yeteri derecede yakın bir ilişki bulunmuştur.

Bu bağlamda Mahkeme, Alman mahkemelerinin başvuru sahiplerini benzer durumlarda gösteren diğer iki fotoğrafın yayımlanmasını yasaklayan ihtiyati tedbir kararını, sadece eğlence amacıyla yayımlandıkları gerekçesiyle onayladığının altını çizmiştir. Mahkeme, söz konusu fotoğrafların, Prens Rainier'in hastalığı ile ilgili eşlik eden haberin ışığında değerlendirildiğinde, kamu yararını içeren bir konuya, bir nebze de olsa, katkıda bulunduğunu kabul etmiştir.

Başvuru sahiplerinin, medyanın, günümüz toplumunda yer alan her olayı fotoğraflarının basılmasını haklı gösterecek bir bahane olarak kullanacağını öne sürmesi üzerine Mahkeme, gelecekteki yayınların uygunluğuna dair karar vermek gibi bir görevi olmadığını belirtmiştir. Ancak buna karşın, Federal Anayasa Mahkemesinin, herhangi bir haberin, sadece önemli bir kişinin fotoğrafının yayımlanması için bir bahane olarak kullanılması durumunda, kamuoyu oluşturmaya yönelik bir katkının veya medyanın 10. maddeden kaynaklı haklarının geçerli olmasına imkân sağlayacak gerekçenin oluşmayacağına dair yaptığı uyarıyı uygun bulmuştur.

(2) Mahkeme, kamuya mal olmuş kişilerin, özel hayatlarının sıradan bireylerle aynı derecede korunmasını isteme hakları olduğunu iddia edemeyeceklerine dair içtihadını yinelemek suretiyle, ilk başvuru sahibinin Monako Prenslığı adına resmî işlevler üstlenip üstlenmediği ve bu işlevleri ne dereceye kadar üstlendiği sorusundan bağımsız olarak, tanınmış kişiler oldukları su götürmez bir gerçek olan başvuru sahiplerinin sıradan özel şahıslar olduklarının iddia edilemeyeceğini öne sürmüştür. Başvuru sahipleri açık ve net bir şekilde kamuya mal olmuş kişilerdir.

(3) İlgili kişinin önceki davranışları

Her ne kadar önceki davranışlar incelenecek olsa da, daha önceki durumlarda basınla iş birliğine gidilmiş olması gerçeği başlı başına, taraflardan birinin söz konusu fotoğrafın yayımlanması karşısında tüm korunmadan mahrum bırakılması için bir argüman olarak kullanılamaz. Ancak Mahkeme, başvuru sahiplerinin, özel hayatlarını sürekli olarak basının müdahalesinden koruma yönünde iddia ettikleri çabalarını dikkate almamıştır.

(4) Yayının içeriği, şekli ve sonuçları

Fotoğrafın veya yazının yayımlanma şekli, söz konusu kişinin burada nasıl temsil edildiği ve haberin yayılma boyutları önemli faktörler olabilir. Eldeki bilgiler doğrultusunda Mahkeme sadece, başvuru sahiplerinin St Moritz'de bir sokağın ortasında görüntülendikleri fotoğrafların başlı başına yasaklanmalarını haklı çıkaracak boyutta rahatsız edici olmadığını ifade etmiştir.

(5) Fotoğrafların çekildiği koşullar

Fotoğrafı çekilen kişinin fotoğrafların çekilmesine ve sonrasında yayımlanmasına izin verip vermemesi veya bunun, bilgileri dışında veya hileyle yapılmış olup olmaması değerlendirilmesi gereken diğer hususlardır. Söz konusu müdahalenin doğası veya ciddiyeti ve ilgili şahıslar açısından sonuçları dikkate alınmalıdır.

Başvuru sahipleri, söz konusu fotoğrafların genel anlamda kendilerinin taciz edilerek çekildiğini iddia etmişler fakat yerel mahkemeler nezdinde olumsuz koşullara dair spesifik bir delil gösterememişlerdir. Bu eksiklik dikkate alındığında ve fotoğrafların çekildiği koşulların değerlendirilmesi açısından Alman içtihadında mevcut bulunan hüküm doğrultusunda, söz konusu faktörün, Mahkeme tarafından daha fazla incelenmesine gerek duyulmamıştır.

Eğiticiler ayrıca başka sorular ve örneklerle de tartışmaları zenginleştirebilir.

2. Fotoğrafların üçüncü bir kişiden alınmış olması ile onları gazetecinin kendisinin çekmiş olması arasında bir fark görüyor musunuz?

Eğiticiler üçüncü kişilerin fotoğrafları elde ederken kullandığı yöntemlerden doğabilecek cezai sorumlulukları ile gazetecilerin özen yükümlülüklerinin ayrılması gerektiğini açıklarlar.

3. Gazeteci söz konusu fotoğrafı veya kamera görüntülerini halka açık bir sokakta değil de bir otelde gizli kamera ile çekmiş olsa ne değişirdi?

Eğiticiler, gazetecilerin, gizli kamera kullanmak suretiyle, devletten gelecek yasal sonuçlar olmaksızın bilgi toplayabilmeleri gerektiğini açıklayabilir. Ancak bu durum sadece gazetecinin kamu yararı adına bilgi toplaması hâlinde geçerlidir, burada olduğu gibi sansasyonel amaçlarla değil.

İlgili AİHM içtihatları

Haldimann ve diğerleri – İsviçre

Dört gazetecinin bir görüşmeyi gizli kamerayla kaydetmeleri ve yayımlamaları nedeniyle hüküm giymesi ile ilgili bu davada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi altı oya karşı bir oyla, İsviçre makamlarının, gazetecilerin 10. maddeden kaynaklanan haklarını ihlal ettikleri kanaatine varmıştır. Mahkeme, gazeteciler tarafından gizli kamera kullanılmasının, kameraya alınan kişinin sadece şahsi olarak hedef alınmadığı, aynı zamanda profesyonel bir sigortacı olarak hedef alındığı olayda, kamu yararı ile ilgili bir hususta kamuya bilgi sağlamak amacını güttüğünün altını çizmiştir. Mahkeme, söz konusu sigortacının özel hayatına yapılan müdahalenin, sigorta aracılığı alanındaki usulsüz uygulamaların ifşa edilmesi sonucunda ortaya çıkacak kamu yararından daha ağır basacak kadar ciddi olmadığı kanaatine varmıştır.

İlgili TCK hükümleri

Madde132.2: İki şahıs arasında geçen konuşmanın yasa dışı şekilde ifşa edilmesi

Madde 133: Gazetecilerin iki kişi arasında geçen konuşmayı yasa dışı olarak kaydetmesi

4. Gazeteci sorumluluklarını üstlenmekte midir? Çekilen fotoğrafları yayımlamakla gazeteci özenli davranmış mıdır?

Gazetecinin özen yükümlülüğü

Bédat – İsviçre Davası [Büyük Daire], Başvuru No. 56925/08, 29/03/2016 ve Stankiewicz – Polonya Davası, Başvuru No. 48723/07, 14/10/2014

- Basın sorumlu gazetecilik kapsamında iyi niyetle, güvenilir ve doğru haber vermek durumundadır.
- Gazeteci bilgiyi teyit etmek için iyi niyetli çabalar göstermeli ve söz konusu yayın kamu yararını ilgilendirmelidir.

- Hakaretimiz ifadenin doğrulanması gerekliliğinden muaf olmak için yerel mahkemelerin davanın özel koşullarını göz önünde bulundurması gerekir. Gazetecilerin mesleki davranışları değerlendirilirken aşırı titiz bir yaklaşım, onların halkı sürekli olarak bilgilendirme görevleri açısından gereksiz yere caydırıcı bir etki yaratabilir.
- Ulusal mahkemeler, kararlarının sadece bireysel davalar değil aynı zamanda genel olarak basın üzerindeki etkisini de dikkate almalıdır. Bir ifade söz konusu ise ve onu kanıtlayacak yeterli delil mevcut değil ise ve gazeteci kamu yararı olan bir konuyu tartışıyor ise onun profesyonelliğini ve iyi niyetini doğrulamak birincil öneme sahiptir.

Bladet Tromsø ve Stensaas – Norveç (Başvuru No. 21980/93)

- Resmî bir rapora dayanılarak yapılan haberde, gazetecilerin ayrıca doğrulamaya gerek kalmaksızın iyi niyetle hareket ettikleri değerlendirilmektedir.

Eğiticiler, gazetecilerin özen yükümlülüğü bağlamında, olgularla değer yargıları arasındaki farkı vurgular. AİHM içtihatlarına gönderme yaparak gazetecilerin olguları ispat yükümlülüğü bulunmakla birlikte değer yargılarını ispat etmek yükümlülüğünün aynı şekilde bulunmadığını belirtirler.

Gazeteciler değer yargılarını ispat etmekle yükümlü olmamakla birlikte, çeşitli ithamlarda bulunan değer yargılarına ilişkin açıklamalarda, bu ithamların ciddiyetiyle orantılı olarak belli olgusal temeller göstermekle yükümlüdürler.

Bu yükümlülüğün kapsamını belirlerken ele alınan konunun ne oranda kamuyu ilgilendiren bir mesele olduğuna bakılır. Her hâlükârda gazetecilerin, bir mahkeme gibi, isnat edilen olguları hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ispatlamaları beklenmez.

Olgular ve değer yargıları ile ilgili AİHM kararları

- Lingens – Avusturya Davası (Başvuru No. 9815/82)

Olguların varlığı kanıtlanabilir ancak değer yargılarının doğruluğu kanıtlanamaz.

- De Haes ve Gijssels – Belçika Davası (Başvuru No. 19983/92)

İfadenin bir değer yargısı olduğu durumlarda, müdahalenin orantılılığı ilgili açıklamanın yeterli bir olgusal temelinin olup olmadığına bağlıdır.

- Thorgeirson – İzlanda Davası (Başvuru No. 13778/88)

Her ne kadar ilgili makaleler büyük oranda söylentilere, hikâyelere ve diğerlerinin ifadelerine dayanıyorsa da polis şiddeti gibi çok önemli bir konuyu ele aldıkları için gazeteciler bu ifadelerin olgusal temelini ispat etmek zorunda bırakılmamalıdır.

5. Hakaret için ne gibi yaptırımlar uygulanabilir? Tekzip, medeni hukukta, ceza hukukunda yaptırımlar? Peki ya gazeteci bir süreliğine tutuklanmış olsaydı?

Caydırıcı etki kavramı hususunda hatırlatma

Eğiticiler, hakaretin suç olarak görüldüğü başka ülkelerden örnekler verebilir. Ayrıca hakaretin suç olmaktan çıkarıldığı ülkelerden de örnekler verebilir. Burada tekrar Modül 2’de tartışılan caydırıcı etki kavramıyla ilgili hatırlatma yapılmalıdır.

Eğiticiler AİHM açısından hukuk davasının (yargılamasının), itibarın korunması yönünde ceza yaptırımlarından daha etkin bir yol olduğunu açıklamalıdır. Buna karşın, hukuk davalarında yüksek tazminatlara hükmedilmesi de caydırıcı etki yaratabilir [bk. Tolstoy Miloslavsky – Birleşik Krallık Davası (Başvuru No. 18139/91)]. Eğiticiler ayrıca ön kısıtlamalar (ihtiyati tedbir) sorununu da ele almalıdır.

Hakarete yönelik ceza yaptırımlarının etkisi Mahmudov ve Agazade – Azerbaycan Davası ile açıkça gösterilebilir. Hukuk yargılamaları neticesinde hükmedilen yüksek tazminatların ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi *Tolstoy Miloslavsky – Birleşik Krallık Davası*’nda gösterilmiştir. Eğitici ayrıca ön kısıtlamaların yarattığı tehdidi de açıklayabilir (Observer ve Guardian – Birleşik Krallık Davası) –haber hızla değer kaybeden bir emtiadır ve gazetecilere yönelik alınan tüm tedbirler, olması gerektiği şekilde gerekçelendirilmelidir. Bütün ön kısıtlama mekanizmaları, her türlü sınırlamanın kapsamı üzerinde “sıkı kontrol” sağlayan ve aynı zamanda yetkinin suistimal edilmesini engelleyecek etkin bir yargı denetimi sistemini temin eden bir yasal çerçeveye tabi olmalıdır.

6. Gazeteci yazısında sert sözler kullanmış olsaydı ne olurdu? Örneğin, şöyle sözler sarf etmiş olsaydı: “Böylesine ahlaksız bir sporcuya müsamaha gösterecek miyiz? Hadi onu şehir meydanına çıkaralım ve dövelim!”

Şiddete teşvik örneği

Eğiticiler hakaret ile şiddete teşvik suçunun farklı suçlar olduğunu vurgulamalı. Mahkemenin değerlendirmelerine dayalı olarak aşağıda belirtilen şiddete teşvik örneklerini verebilirler:

- “Kin, intikam, karşılıklı suçlama veya silahlı direnişe” teşvik (Şener – Türkiye Davası)
- “Şiddet, silahlı direniş veya ayaklanmaya” teşvik (Gerger – Türkiye Davası)
- “Silahlı mücadeleyi, savaşı ve kanın son damlasına kadar dövüşmeyi savunan metinler [Sürek – Türkiye Davası (No. 1)]
- “Siyasi düşmanlardan kurtulmak için bıçak veya süngülerin kullanılmasını” savunan ifadeler (Gündüz – Türkiye Davası)

Şiddete teşviki değerlendirirken Mahkeme bir dizi etkeni göz önünde bulundurmaktadır:

(1) Yayın yeri ve tarihi (Leroy – Fransa Davası), (2) yayının hiciv özelliği (Leroy – Fransa Davası), (3) ifadenin içeriği (Sürek – Türkiye; Erdal Taş – Türkiye Davaları) ve görüşü ifade eden kişinin değerlendirilmesi [Faruk Temel – Türkiye; Demirel ve Ateş (No. 3) – Türkiye Davaları].

Eğiticiler nefret söylemi ile hakaretin aynı şey olmadığını vurgulamalıdır.

Nefret söylemi ≠ Hakaret

Nefret söylemi çok daha geniş bir kavramdır. Nefretin alenen ifade edilmesi, sıklıkla nefret söylemi şeklinde adlandırılan kavram, nefret suçlarına neden olacak ortamlar yaratabildiği ve geniş çaplı çatışmalar doğurabildiği için ciddi kaygılara neden olabilmektedir. Ön yargıya dayalı bir saikle gerçekleştirilmiş cezai bir eylem olup ırk, din, renk, cinsiyet vs. dolayısıyla bir gruba yöneliktir.

Norwood – Birleşik Krallık Davası'na dayalı olarak eğiticiler katılımcılara Sözleşme'nin 17. maddesinin uygulanabilirlik sorununu açıklar. Bu maddenin genel amacı, totaliter hedefleri olan birey veya grupların Sözleşme'nin ileri sürdüğü ilkeleri kendi menfaatleri doğrultusunda istismar etmelerini önlemektir. Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme veya eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz. Başvurucunun Sözleşme ihlalinin şikâyetçi olduğu durumlarda başvurucunun kendi eylemleri de Sözleşme amaçlarına aykırı ise Mahkeme bu maddeyi uygulayacaktır. Mahkeme içtihadında istisnai olarak uygulanan bu madde, genellikle başvurucunun nefret söylemi içeren ifadelerine ilişkin davalarda uygulanma alanı bulunmaktadır.

Nefret suçunun uluslararası alanda ortaya çıkmış ve kabul gören tanımlarından biri, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılan tanımdır. Bu tanıma göre nefret suçları, "mağdurun, mülkün veya işlenen suçun hedefinin gerçek yahut hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel veya fiziksel engelli, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek veya öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği yahut üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suç"tur.

Ayrıca:

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen 1997 tarihli ve R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı'nda "ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer her türlü nefret biçimini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi" olarak tanımlanmıştır.
- Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) da ırkçı söylem olarak nitelendirilebilecek, özellikle de ırk, din, dil, renk, uyruk veya ulusal yahut etnik kökene dayalı ayrımcılık, nefret ve şiddete kasıtlı ve alenen tahrik eyleminin yasalarca suç sayılması gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştur: "Irkçılığa ve ırk ayrımcılığına karşı mücadeleyle dair ulusal mevzuat"a ilişkin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonunun 7 sayılı Genel Politika Tavsiyesi, 13 Aralık 2002.
- "Din temeli çerçevesinde kişilere yönelik küfür, dinî aşağılamalar ve nefret söylemi"ne ilişkin Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin 1805 (2007) sayılı Tavsiye Kararı, 29 Haziran 2007.
- Venedik Komisyonu Çalışma No. 406/2006 "İfade özgürlüğü ve din özgürlüğü arasındaki ilişkiye dair rapor: küfrün, dinî hakaretin ve dinî nefrete kışkırtmanın kovuşturulması ve düzenlenmesi konusu", doc. CDL-AD(2008)026, 23 Ekim 2008.

”

Eğiticiler çalışmanın sonunda ilgili eğitim materyallerini katılımcılarla paylaşırlar.²¹

²¹ Eğitim Materyali No. 13-15

MODÜL 5 GEREKÇELİ KARAR OLUŞTURULMASI

SÜRE

135 dakika

TEMEL
KONULAR

- Gerekçeli kararın önemi
- Gerekçeli kararın yeterli ve ilgili olma zorunluluğu
- Üç aşamalı testin gerekçeli karar yazımına uygulanması
- Eğitimin kapsadığı temel konuların gözden geçirilmesi

ÖĞRENME
HEDEFLERİ

- Bu oturum sonunda katılımcılar;
- Yeterli ve ilgili gerekçeli karar yazımının hem adil yargılanma hakkı açısından hem de AIHM'nin Türkiye ile ilgili ifade özgürlüğünü ihlal kararlarının sayısını düşürmek açısından önemi konusunda farkındalıkları artacak,
  - AIHS standartları ve AIHM içtihadına uygun şekilde ifade özgürlüğü hakkının korunmasına ilişkin normatif çerçeveyi pekiştirecek,
  - Türkiye Cumhuriyeti yüksek mahkemelerinin ifade özgürlüğüne ilişkin içtihatlarını ve Türk mevzuatını uygun şekilde yorumlayıp uygulayabilecek,
  - Somut bir olayda ifade özgürlüğüne müdahale edilip edilmediğini ve bu müdahalenin ilgili hakkın ihlalini teşkil edip etmediğini doğru ve eksiksiz bir şekilde tespit etme beceri ve yeterliliğini elde edecek;
  - İfade özgürlüğü ve diğer insan hakları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve hakların birbirleriyle çatışması durumunda adil bir dengenin sağlanmasına yönelik gerekli hukuki yöntem ve becerileri kazanacak;
  - İfade özgürlüğü hakkının korunmasına ilişkin kaynak ve referansların belirlenmesi ve bunların etkin ve doğru şekilde kullanılması konusunda bilgilenecek;
  - İfade özgürlüğünün sadece müstakil bir hak olarak değil aynı zamanda diğer insan haklarının etkin şekilde uygulanmasının teminatı olarak önemine dair farkındalık kazanacaklardır.

YÖNTEM

Gerekçeli karar yazımı ve eğitim mahkemesi

ÖNCEDEN
GÖNDERİLECEK
MATERYALLER

- Ulusal mevzuat
- Dava özeti

MODÜL SIRASINDA
KULLANILACAK
MATERYALLER

- Eğiticiler:
- İyi karar ve eksik karar örnekleri
  - Örnek olay

- Katılımcılar:
- Ulusal mevzuattan alıntılar
  - Uygulamadaki karar

ULUSLARARASI

AİHM

- Karataş – Türkiye [BD] (Başvuru No. 23168/94)
- Akdaş – Türkiye (Başvuru No. 41056/04)
- Alınak – Türkiye (Başvuru No. 40287/98)
- Sürek (n° 1) – Türkiye [BD] (Başvuru No. 26682/95)
- Pakdemirli – Türkiye (Başvuru No. 35839/97)
- Sunday Times – Birleşik Krallık (Başvuru No. 6538/74)
- Observer ve Guardian – Birleşik Krallık (Başvuru No. 13585/88)
- Erbakan – Türkiye (Başvuru No. 59405/00)
- Castells – İspanya (Başvuru No. 11798/85)
- Ristamaki ve Korvola – Finlandiya (Başvuru No. 66456/09)
- Rózycki ve Kuliś – Polonya (Başvuru No. 27209/03)
- Stankiewicz – Polonya (Başvuru No. 48723/07)
- Bladet Tromso ve Stensaas – Norveç (Başvuru No. 21980/93)
- Eon – Fransa (Başvuru No. 26118/10)
- Goodwin – Birleşik Krallık (Başvuru No. 17488/90)

İNCELENECEK DAVALAR

ULUSAL

Anayasa Mahkemesi

- Twitter Davası, Başvuru No. 2014/3986, Karar tarihi: 02/04/2014
- Youtube Davası, Başvuru No. 2014/4705, Karar tarihi: 29/5/2014
- Öcalan Davası, Başvuru No. 2013/409, Karar tarihi: 25/06/2014
- Kâmuran Reşit Davası, Başvuru No. 2013/3614, Karar tarihi: 08/04/2015
- Emin Aydın Davası, Başvuru No. 2013/2602, Karar tarihi: 23/01/2015
- Fatih Taş Davası, Başvuru No. 2013/1461, Karar tarihi: 05/11/2014
- Ali Karatay Davası, Başvuru No. 2012/990, Karar tarihi: 10/12/2014
- Özkan Kart Davası, Başvuru No. 2013/1821, Karar tarihi: 05/11/2014
- Çine Gazetesi Davası, Başvuru No. 2013/2602, Karar tarihi: 23/01/2014
- Sinem Hun Davası, Başvuru No. 2013/5356, Karar tarihi: 08/05/2014
- İlhan Cihaner Davası, Başvuru No. 2013/5574, Karar tarihi: 30/06/2014
- Nilgün Halloran Davası, Başvuru No. 2012/1184, Karar tarihi: 16/07/2014

Yargıtay

- 16. Ceza Dairesi, 2016/1 E., 2016/4232 K.
- 19. Ceza Dairesi, 2016/9691 E., 2016/19820 K.
- 18. Ceza Dairesi, 2015/27531 E., 2016/13282 K.
- 19. Ceza Dairesi, 2015/17702 E., 2016/18953 K.

ARAÇLAR

- Kâğıtlı tahta
- Tahta kalemleri
- Not kâğıtları

DEĞERLENDİRME

Katılımcılar tarafından isim belirtilmeden doldurulacak eğitim sonrası değerlendirme anket formu

---

BİRİNCİ ADIM – HAZIRLIK

Eğitici Yönlendirmeleri

Ayrılan süre: 15 dakika

Eğiticiler, eğitimin bu son aşamasında ifade özgürlüğü hususundaki temel konular üzerine tartışmaların bittiğini, bundan sonra tüm eğitim boyunca tartışılan konularla ilgili genel bir uygulama yapılacağını duyururlar. Uygulamanın, gerekçeli karar yazımı üzerine olacağını açıklarlar.

Eğiticiler, katılımcılara, AİHS'nin uygulanmasında birinci derecede rolün ulusal makamlara ait olduğunu, Strazburg'taki Mahkemenin izleme görevinin ikincil bir rol olduğunu izah ederler; bu çerçevede, AİHM'nin, önüne gelen davalarda ulusal makamların takdir yetkisini tanıdığını, takdir yetkisinin doğru ve yerinde kullanılıp kullanılmadığını denetlerken bunun yeterli ve ilgili gerekçelerle açıklanıp açıklanmadığına baktığını belirtirler. Dolayısıyla ilgili ve yeterli gerekçeli karar yazımının hem adil yargılanma hakkının doğal bir uzantısı olduğunu hem de ifade özgürlüğü ile ilgili ihlal kararlarının azalmasında bir etken olabileceğini vurgularlar.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra, eğiticiler katılımcılara öncelikle gerekçesiz veya yetersiz bir gerekçe ile yazılmış bir yerel mahkeme kararı dağıtırlar.²² Katılımcılara bu kararın gerekçesi ile ilgili görüşlerini ve üç aşamalı testin uygulanıp uygulanmadığını sorarlar.

Akabinde eğiticiler katılımcılara iyi gerekçelendirilmiş başka bir yerel mahkeme kararı dağıtarak²³ bu karar ile ilgili de görüşlerini sorar ve kıyaslama yapmalarını isterler. Eğiticiler, katılımcılara kendi gerekçeli kararlarını oluştururken bu tartışmalarda olumlu veya eksik buldukları hususları dikkate almaları gerekeceğini hatırlatır.

Eğiticiler, katılımcıların, gerekçelerini oluştururken aşağıdaki hususlara dikkat etmeleri gerektiğini belirtir.

- Tarafların, iddialarını, kendilerini mahkeme yerinde koyarak oluşturmaları
- Şablon gerekçe değil gerekçenin somut olaya özgülenerek hukuki temelini kurulması
- Gerekçeli karar kelime kelime yazmalarının değil, ana unsurlarını belirtmelerinin yeterli olacağı
- Kararda AİHM'nin standart koyan kararlarında yer alan ilkeler ve değerlendirmelere referans verilmesi
- Üçlü testin doğru bir şekilde uygulanması

²² Eğitim Materyali No. 16
²³ Eğitim Materyali No. 17

AİHM adil denge ölçütleri

AİHM, ifade özgürlüğü ile başkalarının haklarının korunması meşru amaçlarının dengelenip dengelenmediğini dolayısıyla müdahalenin demokratik toplumda gerekli ve ölçülü olup olmadığını belirlemeye yönelik bazı kriterler geliştirmiştir.

- İfade doğru mu?
- İfade ayrıcalıklı mı?
- İfadeye müdahaleyi zorunlu kılan toplumsal bir ihtiyaç var mı?
- İfadenin açıklanmasında kamu yararı var mı?
- Hakaret veya iftira söz konusu mudur?
- Gazeteci olayda gerekli özeni göstermiş midir?
- Eğer bir yaptırım uygulamak gerekiyorsa bunun ölçüsü ne olmalıdır?

Eğitici, yerel mahkeme karar örneklerinin ardından katılımcılara yeni bir olay verilir ve bunun üzerinden AİHM standartlarını kullanarak gerekçeli karar yazmalarının isteneceğini duyururlar. Eğitici bu çalışmayı küçük gruplar hâlinde, ikili veya bireysel olarak gerçekleştirebilir.

Eğitici katılımcılara gerekçeli kararlarıyla ilgili argümanlarını hazırlamaları için yarım saat sürelerinin olduğunu söyler. Katılımcılardan istenenin tam bir karar yazımı olmadığını, oluşturacakları taslağın temel noktalarını sunmalarının yeterli olacağını belirtirler.

İstenildiği takdirde, bu uygulama bir eğitim mahkemesine de dönüştürülebilir. Bu durumda eğitici, katılımcıları iki gruba bölerler. Gruplardan biri, iddia makamı savcılık olarak örnek olayı soruşturma evresinde değerlendirecek diğer grup ise bir dava açılmış olduğu varsayımıyla kendini karar verecek hâkim yerine koyacaktır.

İddia makamı olarak soruşturmayı yürüttüğü varsayılan grup, soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi hâlinde bu kararın gerekçesini; iddianame hazırlamaya karar vermesi hâlinde ise yine bu kararın da gerekçesini hazırlar.

Açılan davayı yürüttüğü varsayılan grup ise dava sonunda mahkûmiyete karar vermesi hâlinde gerekçesini; beraate karar vermesi hâlinde de yine gerekçesini hazırlar.

Eğitici grup çalışması başlamadan önce tüm yönlendirmelerin anlaşılıp anlaşılmadığından emin olmalıdırlar.

İKİNCİ ADIM – GEREKÇELİ KARARIN OLUŞTURULMASI

Grup Çalışması

Ayrılan süre: 90 dakika

Eğiticiler yönlendirmelerin açık olarak anlaşıldığına emin olduktan sonra katılımcılara aşağıdaki örnek olayı dağıtırlar.²⁴ Yarım saatlik hazırlıktan sonra sunumlara geçilir.

Sunumlar ve sunumlar üzerine yapılan tartışmalar bir saat içerisinde etkileşimli bir şekilde yönlendirilir. Her bir sunumun on dakikayı geçmemesine dikkat edilir.

Tüm katılımcıların tartışmalara dâhil olması amacıyla eğiticiler, çeşitli sorular sorarak etkileşimli bir atmosfer yaratmaya çalışırlar. Bunun için özellikle her bir eğitim modülünün çerçevesinde belirtilmiş öğrenme hedeflerine dayanarak bazı sorular hazırlayabilirler. Eğiticilerin birbirleriyle eş güdümlü bir şekilde, grubun genel durumunu da değerlendirerek bu soruları hazırlamalarında fayda vardır.

Uygulama sırasında yapılacak tartışmalar eğitim boyunca yeterince üzerinde durulamamış veya anlaşılammış konuların netleştirilmesi için son fırsattır. Ancak burada son anda katılımcıların kafalarını karıştırmamak için yeni bir konunun anlatılmamasına özen gösterilmelidir.

²⁴Eğitim Materyali No. 18

Örnek olay

Açıklama ve soru

Aşağıdaki mahkeme karar veya kararlarının gerekçeli karar ve hüküm kısımları çıkarılmıştır. Bu kararların olgular kısmını dikkatlice okuduktan sonra gerekçeli karar taslağının hazırlanmasını ve hükmün kurulmasını gruptakilerle birlikte tartışıp vardığınız sonuçların ana hatlarını katılımcılarla paylaşınız.

Örnek mahkeme kararı

Hasibe'nin aynı evde oturduğu kayınpederi aniden rahatsızlanır. Baygınlık geçirir, ağzından kan gelir. Hasibe 112'yi arar. Hastanın durumunu anlatıp ambulans ister. Eve gelen ambulans doktoru, daire kapısından, "Hastayı oturur hâle getirin." der. Hasibe, hastanın baygın olduğunu, oturur konuma getirmelerinin mümkün olmadığını söyler. Bunun üzerine doktor ve beraberindeki sağlık personeli hastanın yanına gelirler. Hemşire, hastanın tansiyonunu ölçerken doktor, "Hastayı kollarından tutup ayağa kaldırın." deyince, Hasibe "Sizin sedyeniz yok mu, neden hastayı yürütüyorsunuz!" diye çıkarılır.

Doktor, "Hastanın durumuna göre sedyeyi getiriyoruz, şu anda nörolojik muayene yapıyoruz." der. Bu sırada ambulans şoförü Mustafa sedyeyi getirmek için aşağıya iner. Mustafa'nın döndüğünü görünce hemşire, hastaya sarmak için Hasibe'den çarşaf ister. Doktor, kanepede yatan hastaya, "Amca oturur pozisyona gel, hastaneye gideceğiz." der. Yaşanan tüm bu süreçten rahatsızlık duyan Hasibe, doktora, "Sabahtan beri emir yağdırıyorsun, geri zekâlı gibi konuşuyorsun, senin paranı ben ödüyorum, işini yapmıyorsun, seni sürüm sürüm süründüreceğim!" der.

Doktorun şikâyeti üzerine Hasibe hakkında, hakaret ve tehdit suçlarından kamu davası açılır.

Eğiticiler, gerekçeli karar yazımı ile ilgili tartışmaların sonunda, başta nefret söylemi olmak üzere, koruma kapsamının dışında kalan birtakım ifadelerin olduğundan bahseder. İfade özgürlüğü (10. madde) ile özel hayatın korunması hakkı (8. madde) arasındaki çatışmadan bahseder.

Eğiticiler, her bir aşama için AİHM davalarından örnekler vererek üç aşamalı testin önemini vurgulamalıdır. Ayrıca ulusal hâkimlerin, çalışmalarında bu testi kullanmaları gerekliliğinin altını çizerek, hükmü bu üçlü testin uygulamasını gerekçeye yansıtarak kurması gerektiğini, bunun kararın sağlıklı bir denetimine de imkân vereceğini anlatmalıdır. Bu, aynı zamanda hâkimlerin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi gereği uymak zorunda olduğu AİHM standartlarına göre davranmış olmalarını da sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ ADIM – KAPANIŞ

Eğitici Yönlendirmeleri

Ayrılan süre: 30 dakika

Oturumun sonunda eğiticiler, eğitimin başında kâğıda yazdıkları beklentiler konusuna geri dönüp bunları tek tek katılımcılarla birlikte gözden geçirir. Bu beklentilerin ne ölçüde gerçekleştiğini birlikte değerlendirir.

Eğiticiler, eğitimin sonunda tüm katılımcılar tarafından eğitim sonrası değerlendirme anket formlarının²⁵ doldurulduğundan ve katılımcılara sertifikalarının dağıtıldığından emin olmalıdır.

²⁵ Eğitim Materyali No. 19

Bu Proje, Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi tarafından yürütülmektedir. Bu Projenin sözleşme makamı Merkezi Finans ve İhale Birimidir.

This Project is co-funded by the European Union, the Republic of Turkey and the Council of Europe and implemented by the Council of Europe. The Central Finance and Contracts Unit is the contracting authority of this Project.

<http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr>

www.coe.int/ankara

Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi
R.Tagore Cad. No: 10/8 06550 Çankaya, ANKARA
T : +90 (312) 468 84 64
F : +90 (312) 468 84 06

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluşun 47 üyesinin 28'i Avrupa Birliği üyesidir. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

TUR